

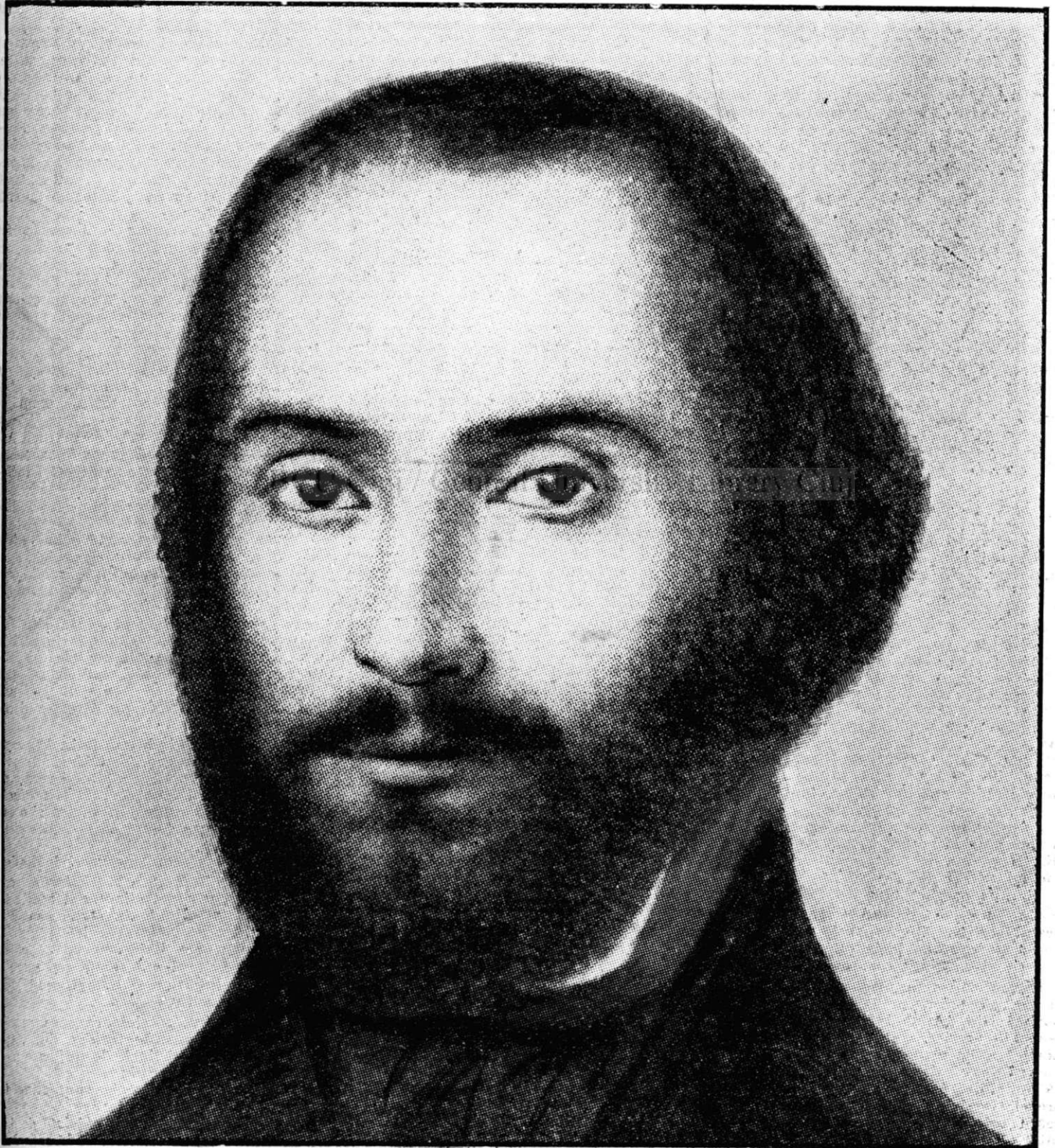
Universul

Anul XLV Nr. 15

7 Aprilie 1929

5 Lei

literar

NICOLAE BĂLCESCU

C t i t o r i i

NICOLAE BĂLCESCU (1819-1852)

de PAUL I. PAPADOPOL

Hotărât lucru: fiecare epocă își creiază eroii, selecționându-i (prin ce forță misterioasă?) din sânul societății, impunându-le anumite calități firești și ridicându-i prin intermediul unei culturi și educațiuni ad-hoc. Natural că domeniul, din care acești umili eroi — dintre cari unii ajung la gradul cel mai înalt de sacrificiu pentru cei mulți — sunt recrutați, este indiferent: ei pot fi foarte bine simpli oameni din popor, profesioniști de frunte, sau artiști. Oricum vor fi, ei vor binemerita cu drept cuvânt dela societatea pentru care au lucrat, adăogând la titlul de element folositor acesteia prin activitatea pur profesională și pe acela de îndrumător, al mulțimii. Toate acestea — firește — în subordinea unui țel măreț, mântuitor, social Adăogați la cele de mai sus faptul semnificativ că — la unii — eroismul învinge aspectul pur profesional, făcând din individ un închinător al lui, că-l depășește și-l întumescă, îl schilodește, îl elimină și-l înlocuiește — și veți avea în față personalitatea omenească a lui Nicu Bălcescu despre a cămua fire I. Ghica spune doar atât: „era de o modestie rară, anevoe îl fideai să-ți cetească... din cele ce scria”.

Iată — din ce cauză — cred că a socoti pe Nicu Bălcescu în fruntea nedreptăților sufletului românesc este a afirmă cel mai dureros adevăr: a-i recunoaște cu fruntea sus, meritele și a admite — implicit — cât de nedrepti am fost, am putut fi, cât de orbiți și de vinovați ne-am arătat față de acest erou al Românis-mului și al libertății popoarelor care, cu toată admirația pentru Mihaiu Viteazul despre a căruia domnie zice că reprezintă: „anii din istoria Românilor cei mai avuți în fațe vitejești, în exemple minunate de jertfire către patrie” sau:

„Timpuri de aducere-aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! când părinții noștri, credincioși sublimi, ingenuchiau pe câmpul bătăliilor, cerând, dela Dumnezeu armate, laurii biruinței sau cununa martirilor”.

nu poate uita — un singur moment că, acelaș glorios voevod „robise pe țărani din Muntenia și păstrase în robia Un-aurilor pe cei din Ardeal”.

E — fărăndoială — cea mai puțin cunoscută latură a sufletului acestui scriitor și om politic care intru-pează de minune ideea democratic-ome-nească și patriotic-românească.

Natural că nu s'a putut ridică, întocmai ca Gr. Alexandrescu, la ideea universal-socială din „Anul 1840”, nici n'a avut posibilitatea să intru-peze în opere de artă poetică acest modestism cald idealism — pentru înăptuirea căruia s'a mulțumit să lupte din răspuțeri; cu îndârjire, fără preget. Deaici și caracteristica lui Bălcescu primordială, aceea de vajnic luptător în domeniul realităților politice, mai mult: românești, mai puțin — uni-versale.

Și tot deaici o a II-a aceia, de edu-cator în sensul patriotismului — lucru care, pelângă altele, -a împins spre specialitatea aridă a cercetărilor istorice, de al cărora folos practic Bălcescu (cași vechii cronicari) eră atât de convins: prin ea, spuneă Bălcescu, vor avea Români posibilitatea, „să se întemeze în patriotism”.

Educațiunea patriotică a neamului său — iată ce a căutat să facă Nicu Bălcescu, atât ca militar, cât și ca om politic, cât în fine ca scriitor; atât ca ziarist al marilor evenimente; atât în țară, cât și în așezările mai sigure pentru el ale Apusului — totdeauna, peste tot și în toate chipurile, el s'a gândit să-și îndru-meze neamul „ale căruia aspirațiuni le concentrase în sine” spre cele două idei mântuitoare: „unitatea și neatârarea națională” (Gr. Tocilescu).

Eră tot ceea ce puteă face, ceea ce eră obligat să facă atunci — la noi: să in-sufletească masele, să le pregătească pentru ziua Neamului.

Să nu se uite însă un lucru: Bălcescu se putea mulțumi să facă toate acestea ca simplu om politic sau — cel mult — ca luptător. Au făcut-o atâția alții și nu el eră cel mai puțin înzestrat s'o conti-nue, presa și legăturile de prietenie îi stăteau la dispoziție. Și totuși nu s'a mulțumit numai cu aceasta: fără să dezerteze din arena pur politică, Bălcescu (cași reprezentanții mișcării de re-generare, pornite în Ardeal pela finele veacului al XVIII-lea) i-a dat un puter-nic ajutor, confirmând-o și pe cale ști-ințifică: s'a încredințat, din cea mai fragedă vârstă, studiilor istorice, cău-tând să arate că, întrucât ne privește chiar, ideile sale nu erau utopii, că rea-lizarea lor este oricând posibilă ca o re-percutare a trecutului în prezent sau în viitor. A făcut, în felul acesta, istorie (știință istorică) fără să piardă din ve-dere, un singur moment, scopul mai mult utilitarist al acestei discipline al cărei întemeietor la noi urmează să devie.

Deaici caracterizarea operii lui Bălcescu: operă, în acelaș timp, de știință revelatoare și de luptă neînfrică — determinative care ne fac să distingem în ea, minunat imbinat, indiferența și scrupulozitatea omului de știință alături cu căldura și avântul patriotic al idea-lismului încorigibil. Și tot deaici un alt amestec: acela de obiectivism cu subie-tivismul (laudă, mustrare) referite, când la trecutul glorios sau neglijent, când maiales la prezentul care-l pasionează atât de mult, în slujba căruia se pune cu tot entuziasmul și cu toată hotărîrea.

Deaici o primă dovadă de sacrificiu: să veghezi cu credință la căpătaiul celor obștești, să-ți faci din aceasta o sfântă și măreată misiune pe care să-ți impui, nu numai să n'o părăsești niciodată, orice ți s'ar întâmplă, dar s'o deservești prin tot ce faci, tot ce simți și tot ce vrei; să-ți brăzdezi adânc în suflet imperati-

vul categoric al necesităților naționale și să activezi, nu dupăcum ai fi fost în-clinat, dar dupăcum îți dictează acest imperativ.

Fărăndoială că deaici nu vrem să deducem că opera lui Bălcescu, un de-riativ al momentului, n'ar corespunde și înclinărilor sale firești, dar numai că lipsită de acest suport retoric care o face să fie așa și atâtă câtă ne-a parvenit — ea puteă să se prezinte mai completă și mai științifică, prin urmare, că impre-jurările i-au dictat și el a primit cu toată căldura sacrificarea științei pe altarul politicii naționale.

Iată câteva considerațiuni care ne fac să vedem în Nicu Bălcescu un erou, un auto-sacrificat. Și adăog: a mers până acolo, încât, deși s'a născut abia, acu un veac și ceva, a adoptat un anumit fel de a vedeă lucrurile și de a le prezenta specific scriitorilor cari, cu încă un veac înainte au trăit, cronicarii.

Dar eroismul lui Nicolae Bălcescu se subliniază și astfel: prin viața lui sbru-oiumată, prin suferința lui mai mult de-cât omenească prin care se înregistrea, cu drept cuvânt, printre martirii Ro-mânis-mului. Și iată câteva momente sfâșietoare: provocate de lipsă, închi-soare, exil, boală...

Dar mai întâi entuziasmul lui Bălcescu:

„Sunt nesățios de o viață activă. Ideia da, de o strănye o legiune romând, care să meargă în Italia, e irealizabilă din lipsă de oameni. Tot ce am putut străngi sunt vreo 30 de tineri dintre emigrați, cari să voiască a merge să se bată”.

Aceasta la 4 Ian. 1848 din Belgrad. Din nefericire planurile mărețe ale lui Bălcescu aveau să se lovească de cel mai neertător dușman — boala, în legătură cu care, la 1851, scrie din Htyères-ul ca-re-l adăpostea:

„Mă ocup, căutându-mi de boală, sunt cu toate acestea mult mai bine.... În primăvară... aș vrea să însoțesc pe sora-mea până la hotarul țării ca să văd întru-ceaș vreo și pe mama și să fac și o că-lătorie pe mare care mi-ar completa cura”.

Și, în acelaș scop, merge el în Italia: „Aceasta m'a făcut a mă hotări a trece la Palermo, a căruia climă e dovedită de cea mai bună din toată Italia pentru o boală ca a mea”. (11 Oct. 1852).

Din memorocire Bălcescu nu se puteă ocupa numai de boală, grija cea mare a patriotului luimnat și hotărît nu-l lăsa să rămăe inactiv.

Iată o pagină sfâșietoare care zugră-vește aceste momente tragice din viața de exilat bolnav și lipsit de mijloace ma-teriale ale scriitorului:

„Minutele în care scriu sunt pline de amar și întristare...”

„Insuni eu, cu o inimă sfâșiată de d-rere, mă lupt cu o boală crudă și neim-blânșită, caut a câștiga timp asupra și a o întrece în iuteală ca să pot lăsa

„Părinților mei aceste pagini din viața părinților noștri, și cad, sleit de puteri, mislit prin silințele ce fac...”

„Năi! nu rotu avea noroc a vedea acesă zi (a dreptății și a libertății) deși tu omenii, am muncit și am, pătimit pentru dreptate, și cel din urmă credând că va fi, încă un imn fie, țara mea să-i dragă!”

Și tragedia continuă:
„Mulțumit de dorul țării, luptându-se cu oripede boută de piept și, mai adesea cu boarea și izolarea în țară străină, eș deice a se porni la Constantinopol ca să obțină voia de a se reîntoarce la domul părintesc” (1) În acest scop se și imbarcă, socotind că, până la sosirea sa în țară, îi va veni aprobarea. Din nefericire nimic nu putea încredința pe lângă N. Bălcescu, care-și, trăia ultimă clipă, nu mai putea fi periculos. La Brăila i se comunică vestea plecării expatrierii. Se mulțumii să plângând, pământul de naștere, în scurt timp, „cu suflatul în gură, cu puterile slăbite, singur și lipsit de toate, se întoarce, tot pe mare, către Apus...” (1).

Și Odobescu continuă:
„La 5 Oct. ajunse la Palermo... dar, după 6 săptămâni de viață tristă și izolată, la 16 Nov., el, își dete suflatul departe de orice inimă amică, năpusit pe o masă unei ospătării...”, având la sine 20 de franci” și pe nimeni care să-i ocupe un loc în cimitir.

Și finalul:
„Clocotii ridicară cadavrul streinului la ospătăria „all Trinacrio” și-l afundă în grupa de obște a săracilor din biserică Capucinilor dela Palermo”.

Aceasta e cruda realitate, aceasta a marea suferință, neimblănzita soartă a genului sfâșietoare al cărei erou a putut fi, până în ultima clipă, unul dintre cei mai mari Români. Cunoașterea ei te umple de desnădejde, mai ales astăzi când se amestecă cu nimbul martirului și semănători de discordie socială, și vânători de situațiuni personale.

De la din ce cauză nu pot decât să mă mir și astfel de personalități n'au putut solicita atențiunea niciunui artist, că ei 33 de ani de vijeliosă trecere pământescă n'au putut constitui fondul unei tragedii sau al unui roman biografic-istoric. Să fie la mijloc oare discul pentru trecut sau poate numai o puțin vinovată ignorare a acestuia?

Natural — timpul nu e trecut. Oferim celor contemporani și viitori acest suferințar „Serisoarea” lui I. Ghica, „Amintiri din pribegie” ale aceluiași, studiile Odobescu, Tocilescu, cum și cea mai mare contribuțiune a d-lui profesor I. Brăiloiu, le poate servi ca material de lucru. La privilegiu suflului lui Bălcescu — Românii se vor pregăti să-l cunoscă, să-l admire și să-l urmeze.

PAUL I. PAPADOPOUL

Al Odobescu: prefata la: Românii Mihailu... Buc. Minerva 1910.

devarate

(Din „scrisori” de I. Ghica)

o bătaie pe halviță

„Mă, eșind dela școală, apucasem să merg spre casă, luând prin scurtă uliță care începea din colegiul Sf. Sava și se sfârșea în unghiul Bulevardului al stradei Academiei. Poarta

școlii era, la câțiva pași de ușa bisericii, cam la locul unde s'a ridicat statuia lui Lazăr. Acolo se așezau pe vime, în șir, unul lângă altul, merari, simigii, și bragagii cu tablalele și panerelle lor.

„Un găligan de școlar, cât un bivol de mare, făbănuș pe un băiat slab și pîrpiriu, îl trântise la pământ și-i căra la punoi, căutând să-i ia din mână o bucată de halviță”.

Se înțelege dela sine că băiatul acela slab și pîrpiriu „care” deși trântit la pământ nu-i lăsa să-i scape halvița”, dar „o apăra din mâini și din picioare, cu dinții și cu umghiile” era Nicu Bălcescu.

un caet interesant

„Cea dintâi grije a băiatului, când s'a ridicat dela pământ, a fost să-i adune depe jos foile caetului său, sdrențuite și risipite în luptă, operație lungă și migăloasă, la care i-am dat și eu mână de ajutor”.

A doua zi Bălcescu îi arată caetul ale cărui foi rupte „erau lipite și cărpite, fiecare la locul ei cu o minuțioasă îngrijire”. Și adaogă I. Ghica cu privire la conținutul caetului.

„Dar ce m'a mirat mai mult a fost să văd pe unele pagini scris cu litere majuscule fraze ca acestea:

„Petru Maior spune...”

„Fotino zice...”

„Din Constantin Căpitanul:

„După Logof. Radu Grecianu”.

„Aceasta... cu atât mai mult”, cu cât „pe atunci nu se pomenia în școlile noastre de istoria națională”.

Bălcescu in inchisoare

„In camera în care am intrat, un tânăr căruia îi mijia mustața pe buza, ședea pe marginea unui pătucean de scânduri, fără alt așternut decât o manta soldătească ghemuită căpătâiu și o lumânare de seu într'un sfesnic de pământ care lumina un ceaslov — singura carte ce-i fusese permisă”.

o amintire

„Mult regretatul și prețiosul nostru amic, Nicolae Bălcescu, răpit așa de timpuriu patriei sale, venise la Constantinopol cu suflul în buze, având de gând să plece mai departe spre a muri în patria sa, mângăere pe care guvernul de atunci din Țara românească n-a voit să i-o acorde și i-a silit să se ducă să moară izolat, departe de ai săi, sub cer străin, fără a avea pe nimeni măcar un semn... Mi-aduc aminte cât își iubea sârmanul țara și cum i se lumina fața... Ividă și i se ușura suflarea când trăgeam, împreună, pe ham'a Europei, fruntariile României. Visurile tinereții noastre!”

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

„Fiu mijlociu al Serdăresei Zinca Petreasca Bălcescu, cocoana văduvă, foarte stimată și cunoscută în toată țara pentru minunata doftorie cu care tămăduia de albeață la ochi” — Nicu Bălcescu s'a

născut în Buc. la 29 Iunie 1819. Studiază în țară între altele la colegiul dela Sf. Sava, unde se împrietenește mai ales cu I. Ghica — sprijinitorul și biograful său. Se dedică din vreme studiilor istorice — adâncind, încă din copilărie: „Viețile oamenilor vestiți a lui Plutarch, Anabasil lui Xenofon, Războiul Poloponesiac al lui Tucidid, ...pe Tacit, Comentariile lui Cezar, Campaniile lui Napoleon și ale lui Frederic cel Mare... pe Gibbon și Scrierile generalului Jomigny asupra strategiei”.

La 1838 face parte dintre fruntașii partidei naționale. Ca urmare — el va fi închis — după informațiunile lui I. Ghica — în mănăstire sau închisoare, de unde va fi liberat abia la urcarea pe tron a lui Bibescu.

Începând dela 1845 publică — împreună cu Aug. Treboniu Laurian — „Magazinul istoric pentru Dachia”, căruia îi încredințează cea mai mare parte din cercetările sale istorice. Se îndeletnicește — în felul acesta, cu pregătirea suflurilor — pentru marea mișcare dela 1848, printre fruntașii căreia nu se putea să nu se prénunere.

Exilat — își va petrece restul vieții — mai ales în Franța și Italia — unde-și va scrie și principala sa operă. Moare în vârstă numai de 33 de ani, în cea mai mare lipsă — la Palermo, unde se dusesse să-și recapete vigoarea.

Opere principale:

1. În „Foaia științifică și literară” din Iași (1844): *Puterea armată și arta militară dela întemeierea principatului Valahiei până acum*;

2. În „Magazin istoric pentru Dachia”: la 1845: *Cuvânt preliminar despre izvoarele istoriei Românilor; Românii și Favarotii; Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldovei; Spălăruț Ioan Cantacuzino; Postelnicul Constantin Cantacuzino*;

la 1846: *Puterea armată și arta militară la Moldoveni, în timpul mării lor; Despre starea socială a muncitorilor plugari în principatele române în deosebite timpuri*;

la 1847: *Campania Românilor în contra Turcilor dela anul 1595; Buletin despre portretele principilor țării românești și ai Moldovei ce se află în cabinetul de stampe dela biblioteca regală din Paris. Aceasta până la 1848.*

După această dată:

Question économique des Principautés danubiennes în Journal des économistes (1850) din Paris;

Manualul lunului Român, dialog între un sătean și un comisar de propagandă (manuscris);

Mișcarea Românilor din Ardeal din 1848 („Junimea română” din Paris 1851). Cântarea României — după versiunea franceză a lui A. Russo — în „România viitoare” 1851.

Istoria Românilor sub Mihail Vodă Viteazul — publicată, pentru întâia dată, la 1877, de către Al. Odobescu, plănuită — după cum reese dintr'o însemnare a lui Bălcescu — astfel:

Tomul I: Introducerea, Curtea I. Libertatea Națională (1593 Aprilie 1595.) Curtea a II-a: Călugăreni (Aprilie 1595). Curtea a III-a Robirea țăranelui (Decembrie 1595 — Aprilie 1599) — Acte adăose.

Tomul al II-lea: Curtea a IV. Unitatea Națională. Aprilie 1599 — Iulie 1600: Curtea a V-a. Mirislău (Aug. 1600 — Ianuarie 1601); Curtea a VI. Guruslău (Ianuarie 1601 — Septembrie 1601). Acte adăose. Lista izvoarelor acestor istorii.

În trecut amintim că opera se oprește la jumătatea cărții a V-a.

P O E Z I E

I. U. SORICU

T O A M N A

I

Vezi corbii sus, pe ramuri despoiate
Repetă 'n cor a toamnei simfonie,
Umbritul cer vestmântul și-l sfâșie
Și'n chip de nori pe codru și-l abate.

Dorm luncile subț bruma argintie.
Ca luptători pe ziduri de cetate
Stau brazii verzi pe culmi înnegurate
Să 'ntimpine a vîntului urgie.

Moșneag făcut, amurgu'n văi coboară
În ochi tristețea firei o răsfrînge,
Tresare ostenita căprioară

De glas de vietate care plînge:
Un lup flămînd, în umed fapt de sară,
A fost văzut apusul roș de sînge...

II

Au dus cu ele berzele lumina
Și-au stins în rariști focul de păstori,
Și-au dus parfumul fragedelor flori
Pe cari le deștepta în zori albina.

Prin văile 'nstelate de colorii
Singularitatea și samănă rugina,
Ca un copil ce și recunoaște vina
Suspină vîntu'n codri iertători.

Cu limpedele cântec de isvoare
Al firei suflet versul și-a curmat,
Doar piscurile sure, sfidătoare.

Hlamida de argint și-au îmbrăcat
Și, dincolo de nori, cu sfântul soare
Și cu eternitatea stau la sfat...

III

Ești tânăr ca și codru'n primăvară,
Și câte pasări între ramuri cântă
Sunt visurile tale ce s'avîntă
A întrupărei haină să și-o ceară.

Cuprinde-le pe a lirei coardă sfântă
Ca rugile în clopotul de sară
Și calcă peste gloria ușoară,
Ce sufletele slabe le frămîntă.

Înalță-ți din credință și iubire
Mărețul pisc ce va 'nfrunța urgia,
Cînd iarna cade rece peste fire.

Și caută în adevăr tăria
Ce va 'nfrunța visata strălucire
Și va 'nfrăți pe om cu veșnicia !...

VOEVOD BĂTRÂN

Beteag, piciorul mi-l prăjesc la vatră,
Putredă, mîna îmi atîrnă 'n jos:
Barba-mi se prinde, lângă tălpi, în piatră,
și văd în ea cum pânzele își cos

păenjenii și luna de tîmâie...
Stă, după ușă, ghioaga despîcată,
și 'n grajd așteaptă, orb și ros de rîie,
să moară, armăsarul de-altă dată.

Și lacrimi mari, ca stelele, cad rare
și se opresc în palmele-mi deschise...
Și par'că văd în lacrămile-mi clare
un tânăr cu luceafărul 'n spinare,
sburînd pe căi de foc, pe punți de vise!

RADU GYR

GÂND PIOS

Psaltiri străvechi, îngălbenite 'n strane.
Cîntară'n străluciri, povestea vieții,
Pe mii de voci, în ritmuri suverane
Și 'n limpezimea mat'a dimineții.

În geana lor, împodobită 'n stihuri
Înehid semețe piscuri pe tîrie,
Și'n foi, un pumn de lacrimi în picuri
Vărsate'n joc de pluguri și-olărie.

Căci rînd pe rînd, străbunii-și ctitoriră
Pe mucegaiu, castele de virtute
Și 'n cripta veacurilor, se svoniră
Bătrâne stavili peste rîni trecute.

Scîntee'n praf, simbolica lor faptă
Înghesuită 'n cronici și hrisoave
Arată, biblic, cea din urmă treaptă
Spre ale 'nțelepciunilor ostroave.

...Străvechi psaltiri, icoane vîi și brave
Să-mi fiți din umbră, călăuză dreaptă !

NUMA CART

DE FOAME

Celor cari n'au avut la timp bucdica de pâine.

de VASILE SAVEL

— Nuvela dumneavoastră face o sută de lei; v'o plătesc trei sute și să mă credeți, fac sacrificii. Am atâtea manuscrise în saltar...

Spunând aceasta, editorul deschise saltarul în fața autorului. El se uita pe ferestra.

La vreo douăzeci de metri de fereastră, într-o curte uitată parcă, un salcâm tânăr era în floare. Autorul îl privi și se impresii. Flori în pustietate! Multe flori între trei ziduri de case și un gard. Un salcâm pe un petec de pământ virgin nou. Era de mirare.

— Nici n'am nevoie de manuscrise! continuă editorul; am materie pentru cel puțin șase luni de zile. Și în timpul acesta îmi vin altele. Provizia mea e nesecată. Fiecare autor îmi cumpără revista. Asta n'ar fi nimica. Fiecare din cei ce publică cumpără cel puțin douăzeci de numere și alți cincizeci de autori nepublicați, care așteaptă să cumpere câte un număr să vadă dacă cumva e publicat. D-voastră nu înțelegeți sau vă faceți că nu înțelegeți. O literatură nu se mai face azi cu autori consacrați sau neconsacrați. Pe din categoria întâia îi publicăm fiindcă au venit uneori nevoe de dănsii; pe cei din categoria doua după interesul nostru și din prudență, să nu-i aducem vreo dată la desnădejde. Dacă vă dăm trei sute de lei pe nuvelă, (urcase dintr'odata salariul), asta-i pentru că avem o deosebită considerație pentru d-stră și... vreau să vă consacram.

Autorul voi să-i svârle în cap călimara pe birou, însă văzu imediat că era scârbit cu lanț de oțel. Editorul avusese toate prevederile. Autorul înghiți în sec, dar și examină ființa pe care o avea în față. Un om ca oricare altul. Dar de ce chinuște, de ce-i oferă trei sute de lei pentru sufletul lui, de ce-și bate joc de el?

— Mănușă tăcut, prost în fața a tot ce e în lume!

— Să vă fac bonul de casă, îi spuse editorul o pauză destul de lungă... și, mai apoi pe la noi, adăugă.

Autorului nu-i mai era foame. Îi treceau în simțea bine, foarte bine chiar. Dar nu-i trebuiau pentru nuvela lui, și mai trebuia nimic.

La fața geamului salcâmul era înflorit și se simțea singur, în pustietatea mărginită cu atât mai mare cu cât nu se vedea și nu se întindea ca o pustietate.

— Nu pot, răspuse autorul. Vreau să vă revăd manuscrisul; n'aș vrea să vă ofer unul din obișnuința d-voastră celorlalți care vă așteaptă pe aici, chiar și în cameră.

— Pleacă.

Editorul rămas singur, izbucni ca de obicei. „Ce prost”. Încă unul cu iluzii, și...

Nici n'au timp să-și spună „un pierdut pentru că servitorul care-i păzea ușa se gândea că vreo șapte domni doresc să-i revădă...”

— Da! răspuse, să între toți deodată. Editorul intră. Repede a cumpărat dela fierărate un manuscris.

— Care de ușor să cumperi manuscrise!

Cresc ca ciupercile; să adaug, ca cele otrăvitoare?

Autorul a plecat necăjit și trist. Era nemâncat de două zile. Asta nu-l durea. El era obișnuit. Obișnuise și pe nevastă-sa cu această răbdare. Dar copiii? Și ei trebuie să sufere?

Merse aiurit, pe urmă deodată răbufni: ei nu trebuie să sufere? De ce să nu sufere? Să-i înșel? Nu pot. Viața mea e viața lor. O ducem împreună, sau n'o ducem împreună? Vreți să mă despart de voi fără să o știți? Văd că slăbiți. Ce să fac! Slăbim cu toții. Pe toți ne ia dracul și mai bine să ne ia de cât să trăim, mai știu eu cum. Hai duceți-vă la culcare, și lăsați-mă singur...

Autorul tremură. Era la un colț de stradă. Nevasta, copiii, erau la perete. Cine i-i adusese în minte pe trotuar? Cine i-i chemase? Cine îi porunceea să li ducă acasă ceace el nu era în stare să le aducă.

Tremură.

Și totuși trebuie să se ducă acasă și să ducă ceva în astă seară, ca în atâtea alte seri, ca totdeauna, da, ca totdeauna. Doamne, de ce trebuie să mă duc numai decât acasă, se gândi; Doamne, du-mă ori unde-vei voi tu, numai să nu-mi înfălțesc copilășii acolo. Du-mă, dacă ai atâta putere.

Autorul se apropie de casă. Îl slăbeau puterile. Se gândi atunci la altele, la drăcii. Își aduse aminte de noaptea din ajunul bobotezii. Ce noapte frumoasă! După o zi de post, și după ce privise cu poftă toate bunătățile pregătite pentru a doua zi și pentru ziua de sfântu Ion, trebuia să se culce, de-l prindea ori nu somnul. Trebuia să se scoale de dimineată, foarte dimineată. Când dormea bine, începea să-l tragă cineva de-un picior, de-o mână.

— Ci scoală odată, îi spunea maică-sa.

Când deschidea ochii, îl izbea lumina lumânărilor din două sfeșnice.

După ce se freca la ochi, vedea că așternutul celorlalți era strâns, candela lumina la icoane, evanghelia — o carte groasă și mare sta pe masă, impunătoare. Se rușina și se scula repede, se îmbrăca în grabă, se pregătea pentru misterul slujbii.

Până să se îmbrace, patul în care dormise era strâns, parcă nimeni n'ar fi dormit în el în noaptea aceea. Maică-sa mai deretică prin casă, tăie cu mucările fitilul lumânărilor, potrivea candela, se închină ca totdeauna când se găsea în fața icoanelor, apoi pășind ușor spre ușă, o deschise și ascultă.

Aerul rece pătrundea înăuntru. Pe noi ne înfiora. Ce aer era!

Pe urmă intra în odaie dascălul Ion și îndată după dânsul tata, „Părintele”.

Începea slujba. Întâi în casa lui o făcea. Imprăștiat mister, parcă nu era „tata” pe care îl vedeam în fiecare zi și după ce isprăvea slujba și făcea deasupra capului nostru semnul crucii pleca, în urma lui dascălul Ion, totdeauna nedespărțit de Părintele. Se duceau la coana Raluca, apoi în odăița cât o cutie de chibrituri a dascălului unde copiii stăteau ca chibriturile în cutie și pe urmă mergeau în popor. Se făcea ziua.

— Să-i las? se întrebă chinuit autorul trist din visul aducerilor aminte. Dacă mă lăsau și pe mine părinții, ași mai fi avut în mine amintiri în care veghează atâtea suflete vii?

Își îndrăgise în clipa aceea copiii, parcă atunci ar fi venit pe lume. Se îndrăgise de el însuși.

Să ia dracu tot ceace scriu, își spuse; ce fac eu cu scrisul meu? Mă chinuiesc; chinuiesc și pe alții, vreau să câștig parrale și nu-mi dau seama că asta nu-i de vânzare. Imi vând sufletul. Îl tai în bucățele și îl vând. De ce fac asta? Ca să trăiesc? Parcă nu pot trăi și altfel cu sufletul meu și nu-i mai bine să-l păstrez întreg?

Deodată se cutremură și se trase îndărăt doi pași. Pusese mâna pe clanța dela poarta casei lui. Parcă ar fi pus mâna pe un munte de gheață. Clanța era aceeași, totdeauna aceeași, rece sau caldă după anotimp, nepăsătoare și nesimțitoare. Lui îi vorbea. El îi imprumuta sufletul lui și de aceea când se întorcea acasă fără nimic, clanța îl muștra mai întâi. Și acum îi făcea la fel. Se întoarse îndărăt pe drum. Trebuia să găsească ceva. La nevoie putea să-și pue amanet verigheta — o mai făcuse —, și să nu vie acasă cu mâna goală, să nu-l mai certe clanța, o biată bucățică de fier prost.

N'ați simțit niciodată silă sau groază deschizând poarta dela casa voastră?

La Paști, îi trecea prin minte, ne sculam de dimineată să prindem ceasul când venia dela Inviere căruța cu ouă roșii și pască, și să-i spunem lui Ilie: Hristos a înviat! Lui Ilie, argatul nostru.

Iar aducerile aminte își spuse. Trăiesc eu în trecut sau trăiesc viața mea? Fără trecut se gândi, cum ar putea vieții cineva?

Mai bine să-mi vând munca decât sufletul își spuse. Hotărât grăbi spre „Construcția” societate anonimă, unde este director colegul lui de școală, Andrei, inginer. Un om care izbutise.

Servitorul dela ușe se uită la autor de sus până jos, înainte de a-l anunța. Se vede că i se făcu milă de el. Autorului îi era tot una. Servitorul îl anunță stăpânului și primi ordin să-l introducă. De data asta servitorul îl privi cu alți ochi și îi deschise ușa.

— Tot urs ai rămas, îl întâmpină inginerul.

— Tot, fu răspunsul.

— Și?

— Un post la voi se găsește?

— Da, îi răspuse simplu inginerul. Ai căzut la timp. Noi vrem să scoatem o revistă de specialitate și avem nevoie de un scriitor. Era să viu eu la tine. Mă gândisem la tine dar nu-ți știam adresa. Vorbă să fie, se gândi autorul.

— Revistă de specialitate, firește, vă trebuie, spuse autorul, dacă te-ai gândit la așa ceva. Dar ce pot face eu la ea? Specialitatea mea... n'am nici una. Știu să scriu. Asta nu-i specialitate, pe când voi inginerii, voi aveți una, ba și mai multe chiar.

— Crezi că putem fără voi, fără cineva care să cunoască sintaxa, (iar își bate

joc de mine, își spuse autorul) așa după cum nici voi nu puteți fără noi care facem altele spre folosul tuturor.

— Ai dreptate, răspunse autorul. Nimeni nu poate trăi singur. Suntem legați unii de alții și nu vrem să ne dăm seama de asta. Și când începem să ne dăm seama e prea târziu. ducă-se dracului. Hai să vorbim de altele.

Despre ce n'au vorbit, de câte fleacuri din trecut nu și-au amintit, atâtea lucruri ce dorm în noi pentru ca deodată, cine știe când, să se recheme la viață, lucruri uitate, moarte, dar vezi nu moare nimic decât odată cu noi.

Inginerul se arătă mulțumit că poate fi de folos unui fost coleg a cărui meserie nu e de nici un folos imediat. Dacă ești inginer sau arhitect, construiești, zidești, apare munca. În orice alte ocupațiuni practice munca se vede. Spărgătorul de piatră de pe șosea ca să facă prestația, sau tăietorul de lemne, își văd înfăptuită mica lor operă care se pulverizează așa de repede. Dar scriitorul, artistul, ce fac ei? Ce văd alții din ce construiesc ei?

Tăietorul de lemne are o mulțumire imediată. Cea din urmă bucată de lemn spartă îi încoronează opera și i se plătește. Artistului? Poți cumpăra suflete? Ești o inutilitate pentru mulțime. Fără un topor nu se poate. Carne roșie și sânge, așa se cere. Senzație roșie, violentă, impresionantă, acestea au cătare. Dă-le.

— N'am nevoie de tine, vorbi răspicat autorul inginerului. N'am nevoie de tine, de societatea ta, de slujba pe care te-ai grăbit să mi-o dai. Ești un escroc. N'am știut. Am aflat. Bani tăi nu-mi trebuiesc. Ești, nenorocitul, ce-ai fost de când te-am cunoscut. Nu te-ai schimbat. Societatea? Grozavă înșelătorie! Ai rămas ce-ai fost.

Inginerul nu scoase o vorbă. Trebuia să tacă, a tăcut simțindu-se mic, de tot mic, pitic în fața fostului coleg care știa că a ajuns la înalta situație speculând un dosar, găsit întâmplător într-o casă de fer, pe care l-a vândut în schimbul situației ce are, celui interesat. O singură obligație luase: Să tacă.

Autorul a plecat vesel. Nu că triumfase sau ar fi învins, nici el nu știa de ce. Dar îi era sufletul ușurat și se simțea ca o pană de ușor. Sorbea clipa aceea. Știa că nu se mai întoarce, o știa din încercările lui.

— Ce să fac acum? Încotro s'o apuc? Se întrebă.

Mergea singuratic pe străzi îndepărtate de casa lui, de copiii lui pe care poate că acum începea să-i iubească. I se părea că fug de dânsul, că și el fuge de tot ce-i a lui. Se întristă. Să fie departe de cei doi copilași ai lui, să nu li audă gănguritul de dimineață, să nu-i mângâie, să nu-i simtă lângă pieptul lui, nu, asta nu se putea.

Putea-i să-i ceri să nu mănânce decât odată la trei zile, era în stare s'o facă, după cum i s'a mai întâmplat, dar să nu-i ceri să fie departe de sufletele lui mici, liniștite și vesele, care îl răsplăteau de toate durerile lui.

— Ce-a căutat la prietenul lui de odinioară? se întrebă.

— Ce-a căutat? Hm, răsă și se întrebă sincer: „Ce-am căutat?”

— Își răspunse: Eu, nevasta, copiii, îndurăm foamea. Voiam s'o potolim. El nu știe ce e foamea. Când a făcut liceul, dar

care din noi știam în liceu ce e viața? Pentru unii școala era o grea piatră de încercare, o luam aproape toți serios, alții își băteau joc de ea, n'am văzut-o decât târziu, prea târziu în viață, în lupta aceasta pe care o dăm piept la piept. Toți vrem să ne ucidem, toți vrem să triumfăm. Nimeni nu vrea să fie bătut. Și chiar de te simți bătut, nu te lași, nu poți să te lași și eu îi spun celui mai slab dintre toți că trebuie să mai aibă o nădejde în viața viitoare.

De ce să trăiești fără nici o speranță în viață? De ce să renunțați la voi, la personalitatea voastră, chiar dacă se manifestă puternic prin foame?

— Dacă cineva l-ar fi întâlnit atunci, după ce dăduse ochi cu editorul și inginerul, ar fi fost rău de acela.

Întâmplarea i-a scos înainte pe o rudă îndepărtată, înalt funcționar; om cu relații, temut, mare proprietar. Voia să-l facă om, voia să-l cumințească.

— Tot nu te cumințești, l-a întrebă: ce ai tu? Vrei să schimbi cursul vieții? Ha, ha, ha!

Autorul se trezi ca din vis.

În față îi apăru nevasta, cei doi copii, ce au pornit ca pe o pânză de cinematograf, întinsă pe stradă, la toate colțurile de stradă. Toți erau în așteptare. Îi vedea tulburi, lihniți de foame, ca sălbăticiunile rare, închise în cuști puturoase la iarmaroace unde nimeni nu li arunca o bucătică de pâine iar copii le sgândăriau cu bețișoare.

Am să li trimit un leu în cușcă, visă autorul, să-i sfășie, să scăpăm odată. De nu s'o sătura, mă bag și eu în cușcă să mă mănânce, să ne întâlnim toți în pântecul lui cald.

— Ce-i cu tine, nu răspunzi? Întrebă ruda lui.

Autorul nu răspunse. Se uită parcă atunci l-ar fi văzut întâia oară. Era supt la față, îi sticleau ochii, tremurau mâinile. Avea o privire înfioară; rudei lui îi păru rău că-l bise aspru.

— Am fost la Andrei, vorbi înșelător autorul, stabilind astfel relațiuni cu mea reală.

— Ai fost la inginer, îl întrebă ruda lui nesigură de ceace auzi.

— Am fost. De ce-am fost, nici eu știu. Mă mânau nevasta, copiii, foame, dar am fost. Am plecat însă. L-am bătut escroc și nu mi-a spus nimica. A tăcut. De ce-a tăcut? Spune-mi de ce a tăcut.

Marele om tăcu, tuși de câteva zile iar tăcu.

— De ce taci? îl întrebă autorul. Ce? Pentru că vrei să cumințești lașii cu milioanele tale furate; vrei liniște și ordine și pază, cât mai multă pază? Ți-e teamă acum? Vrei să arunci fărămitura care potolește, ne ține de azi pe mâine în ordine și trăiește pe care o urim pentru că nu o înțelegem, pentru că e de neînțeles. La o parte; nimeni nu are nevoie de tine.

Autorul plecă în fugă. I se părea că după dânsul puzderie de lume suferea cu dânsul și îndurau împreună stăpânindu-și foamea din care zămisle zile noi.

Și lumea alerga după dânsul să-i toalească foamea; lumea alerga, ale căreia miile cădeau istoviți în drum. Lora nu li mai era foamee..

VASILE SAV

N. ENEA : Portret

DESPĂRTIRE

de APOSTOL FULGA

Plutesc sub apăsarea destinului. Par împietriți de mult. Așezați fiecare pe câte o bancă, de o parte și de alta a aleei, față în față, se privesc ca două obsesii. Se plac nespuse unul pe altul și această plăcere pare înrădăcinată în ei, de mult, din cine știe ce întâlnire uitată, pe care amintirea se trudește s'o reînvieze, dar pe care trecutul o ține înălțată în necunoscut. Sau poate-i numai o iluzie! Poate nu s'au mai văzut niciodată, dar privirile lor însuflețite cu tot misterul predestinării, se găsesc înfrățite ca două scipiri ale aceleiași fulgerări. Dar nu! Sunt siguri că se cunosc. Fiecare în sine însuși se miră cum de n'au devenit prieteni ne-despărțiți, găsind inexplicabilă izolarea aceasta în care tânjesc ca doi străini. Găsesc nefiresc să nu-și vorbească unul altuia, să nu se îmbrățișeze, ca doi regăsiți după o rătăcire prelungă și stăruelului și timpul trece printr-a ei, usturător, ca o biciuire....

Deodată ea zîmbi și el zîmbi... Și apoi ia rise tare, cu hohote, și el făcu la fel... Șin vuetul risului prelungit fără voce, în spumegarea veseliei care-i năvălise pe nesimțite, amândoi se ridicară în aceeași clipă și porniră unul către altul, nerăbdători de-a se ști iarăși prieteni, ca doi reînviați dintr'o altă lume pierdută.

— Domnișoară, de unde ne cunoaștem noi?!

— La fel văntreb și eu, d-le!

— Cum!? Se poate? Să nu fim cunoscuți?!

— Probabil! Dacă nici unul nu știe nimic despre celălalt...

— Atunci... trebuie să aflăm... Imi dați voie?... Vulcuț!.. Ca să-mi știți cel puțin numele...

— Ii întinse mâna ca o punte peste o prăpastie.

— Folea... Doinița Folea...

— Doinița Folea?! Ce nume frumos!

— A! E meritul nașului, în orice caz. Eu l'am primit nu l'am ales. De altfel eu... A! Se poate?! Fratele meu?! Dar! El! Trebuie să ne despărțim deocamdată... Măine la aceeași oră, vino aici, mă găsiți sigur... Vorbi repede cu prăvăliri de spaimă.

Se despărți și porni înaintea unui tipsters, îmbrăcat demodat cu un mers înșurat și cu mișcări rigide ca de cioclu. Tipul a luă la braț și se depărtară împreună pe aleele grădinii publice, taceți, obosiți, ca doi vagabonzi risipiți pe toate drumurile pământului.

Emil Vulcuț veni la întâlnire ca la o întâlnire. Zadarnic. N'a mai găsit-o. Și în această pustie grădină publică dintr'un oraș de provincie, ca toate orașele de provincie, el simți cum i năruie din viață strălucirea aventurii și-a viului pe care i-o dăruise întâmplător femeia pe care n'o mai întâlni. Dintrinsul păru desprinsă o dragoste începută odată cu nașterea, o dragoste în care-acum nu mai crede, dar care-i mai frescare prin adăncul sufletului cu înțezul miraj al tainelor nedeslegate. Totuși speră. Intre hotarele țării, două făpturi predestinate, aveau să și încruceze existențele și-atunci, poate, între

ei o să se înlănțue așa de strâns iubirea, în cât neastâmpărul destinului, nu-i va mai putea răsfira în necunoscut.

Emil Vulcuț, plictisit de-atâta drum, cu corpul pe jumătate scos în afară, pe un geam al vagonului, privește înainte, în stația posomorită ca toate stațiile de pretutindeni și-așteaptă să pornească mai repede. Stă de mult pe loc. Trenul lui așteaptă un accelerat din spre București, cu care trebuie să facă cruce și care probabil e întârziat. Pe peronul stației din față, lume destul se mișcă într'o învălmășire zorită... În corp simte un fel de infierbântare dureroasă, din cauza așteptării prelungi...

— Oh! Nu! mai pleacă odată! A încremenit aici! isbucni revoltat. Apoi, gândindu-se puțin:

— Și pentru ce atâta grabă?! Nu mă așteaptă nimeni în Capitală? Și prinse a fluera ușurat.

Deodată stația dispăre, ștearsă de acceleratul așa de mult așteptat, care alunecă pe linia întâi.

Merge încet, obosit parcă, suflând din răsufieri ca un împovorat. Apoi un fluera prelung răsare ca un adio. Trenul în care se afla Emil Vulcuț, alunecă ușor ca o plutare de aburi. Pornesc. La geamurile acceleratului înțepesc pierduți... Dar nu! În cadrul unuia din aceste geamuri, apare un chip cunoscut, învăluit în auriul fermecat al părului blond... Chipul blond, ținut fără milă în haosul depărtărilor, căscate din ce în ce mai profund cu fiecare clipă, măsurate de un clocot lăuntric, stăpânit multă vreme, dar pe care întâlnirea aceasta i-l răsvrăti din nou...

— Ah! Doinița Folea! Doi-ni-ța Folea!! Și trenul pleacă!... ple-a că!...

Vulcuț ameți în încolțirea unor senzații tăioase ca ale unei desrădăcinări dintr'o îmbrățișare de mamă. Ea îl privi lung, îndurerată, ca și când și-ar fi privit soarta însăși, revărsându-se peste lume. Un ah, desfăcut de pe suflet ca o explozie i se strivi între buzele tremurânde; un „ah!” care sublinie toată durerea acestei blestemate încrucișări de drumuri, toată fatalitatea acestei despărțiri pe care iubirea n'o poate spulbera. Și Vulcuț merse înainte și Doinița lui se pierdu înapoi și stația întâlnirii lor păstrează și astăzi, poate, pecetluită'n văzduhul care-o înconjoară, scrâșnirea nenorocului care-i puse față în față ca să-i despărță imediat.

În duminica aceasta de toamnă, însoțită și prietenoasă, toată populația țării pare îngrămădită pe străzile Bucureștilor. Mai ales pe Calea Victoriei și bulevardul Elisabeta, e un furnicar așa de compact, în cât în mijlocul lui plutești aproape, dus de valuri. Vulcuț, ducând la braț pe una din prietenele lui, care-l iubește mult dar pentru care el nu simte decât dorința — cam rară

și aceasta — trece cu luptă mare prin această îngrămădire masivă, spre Cișmigiu, ca să mai respire în voce. Tace și privește. Ii lipsește parcă ceva după care dorurile i vagabondează neostenite. E atâta înflorire prietenoasă, pe cerul acesta de toamnă, atâta ireală lumină de soare! Și-a doua zi, poate, avea să se aștearnă zăpada...

Privirile i se înțepeniră brusc, magnetizate într'o cursă vicleană.

— Ah! Uite-o! Da! Ea e!

Pe tresăturile chipului, sufletul tot, îi tresălta desaxat.

— Cine dragă? Pe cine ai văzut?

Vulcuț își dădu seama de tovarășia aceasta inoportună și ținu să fie delicat.

— Femeia care astă iarnă, mi-a furat paltonul... A! Ba nu! Să fiu sincer! E o înjosire!... E femeia care mi-a furat sufletul...

Pe celălalt trotuar, chiar în margine, Doinița Folea pășește lenes în spre Calea Victoriei, la brațul aceluiași frate demodat, care altă dată o luase cu el din parcul provincial. Vulcuț nu auzi nici suspinele desnădăjduite ale femeii de lângă el, nici nu-i zări lacrimile picurându-i fierbinți pe piept — era stăpânit de vrața aceluși căpșor blond pe care întâmplarea i-o arăta rar ca pe-o însuflețire cerească, fără să i-o lase câteva clipe s'o strângă'n brațe până la încrustarea definitivă în carnea ei. Mănat de-o stăpânire neînțeleasă se întoarce brusc ca o sfârlează, hotărît să traverseze strada, să se ducă la dansa s'o vadă de-aproape și să fie văzut, să se recunoască și poate, să se îmbrățișeze... Bulevardul Elisabeta e încărcat de vehicule, mașinile, în două șiruri protivnice, se deapănă fără întrerupere și el caută o spărtură ca să treacă dincolo, pe celălalt trotuar, să-și revadă iubita... Și întârzie... și mașinile trec una după alta... și el n'o mai vede, dar speră, e sigur, că are s'o regăsească, imediat, cât de curând, peste câteva clipe, în mulțimile revărsate pretutindeni...

A căutat-o înebunit printre iumca ne mai sfârșită de pe trotuar. Era ea, nu se înșela de loc, dar necunoscutul i-o smulse iarăși, ca pe-o făgăduință pe care nu voia s'o respecte.

Picioarele sub el îi tremură ca și când paralizia s'ar fi adăpostit într'insele, pieptul i se sbate ca o rană proaspătă și sudorile îi îmbăiază tot copul, fierbinți și nesuferite, ca o șerpuire de smecală torță. Pe Doinița n'a regăsit-o, dar într'insul ceva ca un indemn și ca o siguranță, păru a-i spune că în acest oraș, nebănuitul capriciu al hazardului, i-o va scoate în față, s'o vadă și s'o păstreze.

Doinița Folea și Emil Vulcuț, s'au întâlnit într'adevăr peste câteva zile. De astă dată erau singuri amândoi și chinuți fiecare, de gândul celuilalt. Se recunoscuseră înnebuniți de bucurie într'o îmbrățișare strânsă cu atâta patimă, în cât în carne li se năzări instantaneu o infierbântare senzuală. Trecuse un an

și jumătate dela întâia lor întâlnire și regăsirea aceasta așa de mult întârziată, descinse ca o înșorire divină peste neliniștea singurătății, scobori un fel de minune peste sufletele lor. Se priviră: ea blândă, un blond auriu ca o înspicare de grâu copt, cu ochii albaștri, carnea albă și talia svelată ca o adiere, el brun cu ochii negri, cu tenul smead, încheșat sănătos ca un pumn de boxeur, puțin mai înalt decât dânsa. O împerechere potrivită asupra căreia privirile trecătorilor se opriau mângâiate. Și privind-o, lui Vulcut, fi răsări pe buze o întrebare prozaică. dar legată nedespărțit de mersul vieții:

— Ce faci tu, Doinița, în București?

— Sunt funcționară la C. F. R... Dar tu?

— Eu sunt ajutor contabil la o bancă...

Și se simțiră atât de fericiți după ce-și cunoscuseră și această taină, în cât inconștient se treziră îmbrățișați în plină stradă, cu buzele pecetluite una pe alta, ca o concretă atingere de suflete.

Dar mai era ceva care îi neliniștea și care le umbrea toată fericirea cu un fel de rezervă dușmănoasă. Ar fi vrut amândoi să se întrebe cât mai repede, să deslușiască și această problemă, dar nu se simția nici unul așa de stăpân peste celălalt, ca să-i poată impune și acest răspuns. Mai ales Doinița se simțea îngrozită gândindu-se că omul de lângă dânsa, avea, poate, în altă parte, o altă iubire de care se simția legat ca de-un păcat neiertător. Și totuși, Doinița știa că în această privință tot vinovăția ei îi mai mare, dar inflăcărea dragostei izbucnită într'ânsa, ambiția de-a nu fi înșelată, dorința de-a nu i se împărștia iubirea cuvenită, de-a o avea toată numai pentru dânsa, cereau o siguranță că noul ei tovarăș de viață, își va desface orice legătură de pe inimă și'n locul eliberat, ea va trona ca o stăpână.

O mărturisire îndrăzneată și sinceră se porni dintr'odată, ca un vis duios răsturnat între buze și devenit cuvânt.

— Vezi tu, eu n'am pe nimeni în lume... nici tată, nici mamă, nici frați, nici surori... De șase ani sunt singură fără niciun sprijin de nicăeri... Și-am greșit... Era și firesc, cred că înțelegi... Eram fără minte, fără sprijin și-odată când durerea singurătății mă apăsa mai greu și când curiozitatea mă împingea mai biciuitoare, înainte, în prăpastie... am păcătuit... Am cedat instințelor poate, dar mi-am satisfăcut și-o altă nevoie mai necruțătoare — nevoia de-a avea pe cineva lângă mine, care să mă ajute, să mă mângăie, să mă iubească... Și omul acesta îl păstrez și astăzi. Il aveam și-acum un an și ceva și-l am și acum... E acel pretins frate care altădată m'a luat de lângă tine...

— Il mai ai și-acum?! Da? Și nu crezi...

— Mă despart de el, dragă... Fii sigur! În viața mea de-aci înainte el nu va mai intra... Tu vei fi totul pentru mine, dânsul rămâne un străin pe care nu-l voi mai revedea nici măcar în amintire... Nu l-am iubit nici odată... El mi-a fost numai o siguranță în viață, siguranță care îmi îngăduia să mă avânt mai departe, mai sus, pe unde erai tu... Voi fi liberă... voi fi numai a ta, așa cum aș dori să fii și tu pentru mine...

— Da Doinița! Așa va fi! Nu am niciun fel de obligații față de nimeni... Legăturile mele sunt numai așa, de azi

pe mâine... În clipa aceasta renunț definitiv la ele...

Și-a fost așa cum s'au înțeles. Pentru ei viața nu mai exista în afară de îmbrățișările lor încordate, în beția cămora plutăta atâta vrajă, în cât toate privirile, toate simțurile, li se împăinjeniau cu misterul ei. Viețile lor le erau împreunate de-abinela. Și'n casa lui, și'n casa ei — două camere mobilate, închiriate tocmai sus, către obor — când această pereche minunată descindea cu înțorrea ei de visuri și cu spasmul ei de fericire, totul devenea magnetizat de-o strălucire de basm. Dormiau pe rând, când la el, când la ea, și numai în rare nopți, când erau indispuși sau erau prea oboșiți, se izolau unul de altul, fiecare la el acasă, pentru ca a doua zi amândoi să revină cu mai multă iubire pe suflet și cu mai multă patimă pe buze. Nici ei nu înțelegeau pentru ce nu se strănseră încă într'o singură cameră în care toată aprinderea iubirii lor s'ar fi îngământă licărindă ca o spumă albă de petale. Rămăseră înțeleși ca mai târziu s'o facă și pe asta. Până atunci, își împărșiau însuflețirea și plăcerea pe rând, în cele două camere, pe unde gazdele îi întâmpinau cu zâmbete și admirație, fiindcă-i găseau foarte potriviți unul pentru altul.

Au trecut patru luni și ceva și'n răstimpul acesta, dragostea lor se depășise constant până la o înălțare spasmodică, pe unde sufletele se mistuiau într'o vâpae cutropitoare. Și-acolo sus, pe culmea aceasta a patimei deslănțuită în înțeleștări distrugătoare, cei doi îndrăgostiți se simțiră zăvorâți într'o lume pe unde vuetul vieții obișnuite n'ajungea decât în amintire. Iubirea lor devenise așa de ascuțită, în cât îi ustura ca o înghimpire. Ajunși aici... s'au certat. Din dragoste. O ceartă care n'avea să strice nimic din revărsarea simțirilor din ei, ci doar să le inflăcăreze și mai mult, acea pornire caldă de-a se afunda odată, amândoi, în aceeași taină a căsniciei. O ceartă care în sufletul fiecăruia, trebuia să fie numai un răgaz, o îndoiguire a clocotului stăpânitor până la demență. Un răstimp de încercare a torturilor singurătății, de irudică confruntare cu genuinile sufletului, pentru ca amândoi să și priceapă destinul pus pe inimă.

S'au certat ca toți îndrăgostiții de pretutindeni, pentru un nimic. O întârziere a ei, la întâlnirea obișnuită după ieșirea dela birou, o indispoziție a lui care însă o neliniștea mai grav pe dânsa, în schimb de cuvinte mai înțepăt — toate acestea strănse în mănunchi, aprinseră cearta.

— Răutate! răutate! Asta ți-i firea... Te ții numai să-mi întărești necazurile!... Pleacă! În existența mea nu mai ai ce căuta...

Il privi lung, curioasă. Simți o poftă nebună să se destrame'n hohote de ris. Se abținu. Deodată pe chip își întipări o mască sălbatică. Intinse gâtul, ridică un umăr, gata de luptă.

— Fii sigur, lângă tine nu mă mai vezi... Sunt destul de demnă! Nu mă pot reîntoarce lângă o fiară...

Cuvintele spuneau puțin, accentul spunea ceva mai mult, dar cearta era călăuzită din altă parte, dintr'un necunoscut de scrâșniri dușmănoase, pe unde șoarta lor se desfacea umilă ca o rugăciune de pustnic.

Se aflau în stradă. Privirile li se întepară unele pe altele ca două mâini. Ochii drumeților li țintuiră intrigați. Se despărțiră, calmi însă, mulțumiți chiar, că-și mai pot abate viața prin alte pășanii, fără pândiri primejdioase. Căci ei înțeleseseră ce trebuiau să înțeleagă — înțeleseseră că amândoi glumiau numai, din capriciu, din ambiție, din curiozitate mai ales, cu-o stăpânire căreia nu se puteau sustrage și care le stă peste fire. Imediat ce se treziră singuri și certați, înțeleseseră cât de mincinoase le fuseseră cuvintele, așternute peste aprinderea inimilor, care-și înfrățeau mai departe bătăile, în acelaș miraj al înălțărilor. Singuri! În strada cu lume multă și neînțeleasă, amândoi făcură ochii mari, speriați, ca și când dintr'înșii o mână avară, le-ar fi smuls toate amintirile, toate senzațiile, și-ar fi rămas pustii. În ochii lor se ogliu uimirea străinului părăsit în necunoscut, groaza omului scos din el însuși și asvârlit într'o lume despre care, de mult, nu mai știe nimic. Fiecare era singur! În față, împrejur, omenirea largă și enigmatică până la absurd...

Spre casă, pașii li se destrămară greu, încheiați parcă, ici, colo, pe unde li proptia mersul. Și cu fiecare pas sufletele lor se descifrară palpabil, ca un vârtej de poveri, pe care nici o consolare, nici o zare de lumină, nici o frântură de speranță nu-l mai putea da la o parte. Și-acasă pășindu-și pragul camerei, fiecare se opri înfricoșat de o întâmpinare vrășmașă și fiecare simți că de acum înainte, aci, seară cu seară, nu-l mai așteaptă decât uratul, ca un strigol, noaptea, într'un colț de cimitir. Și somn n'a mai fost pentru ei, ci numai nopți nesfârșite, cu întunecări plumboase pe suflet, cu dureri strecurate sfârșitor în cerne, cu suspinuri haotice, care parcă plecau din piept, odată cu viața.

Timpul trece greu, dureros, ca o înăbușire prelungită până aproape de suflete. Zilele par pustii, fără nici o însuflețire de viață și goale, ca și craniul unui mort, îngropat de-o veșnicie. Nu mai pricep nimic din rosturile lor. Ocupațiile zilnice, necesitățile urgente ale vieții, li s'au spulberat din existență, în fața viforoasei cutropiri a singurătății și a durerii. Pe nesimțite, gândurile fug de sub îndârjirea voinții și se străng toate înapoi, în trecut, ca să măsoare sclipire cu sclipire, clipă cu clipă, fericirea trăită. Iar când aceste gânduri, licărind aproape, de-atâta desfățare în niște vremuri care au fost de mult, revin în ceața și'n vrajba prezentului, parcă întră deodată sub cruzimea unor neobosite ghilotine — apasă ca niște înfrângeri.

Totus o speranță ușoară, firavă, dar obsedant de statornică, a mai rămas și ninată într'înșii. A fost atâta vrajă, a tăta desmierdare împletită pe sufletele lor, încât nici unul n'ar putea să creadă că totul s'a isprăvit în această prănăstie. Dar nici într'o împăcare nu îndrănesc să creadă. Fiecare simte ambiția de a se arăta mai tare decât celălalt, așa ca să-și pară sie-însuși mai stăpân și pentru a se impune celuilalt, învingător, atunci când s'ar întâmpla ca cearta să ia sfârșit.

Totus într'înșii, dela o vreme, foarte curând, începu să plutiască nevoia de păcării, mai întâi, fluidă, neprecisă, de încetul cu încetul se prinse consistență și se așază pe suflet ca o strălucire nouă.

ca o mângâiere necesară pentru înlăturarea întunecărilor din ei. Și nevoia aceasta de împăcare, simțită din ce în ce mai din plin, le sdruncină definitiv ambiția și-i aduse până la o iertare și o justificare a purtării celuiilalt, dispunându-i pe amândoi să cedeze și să uite. Dar nu se mai întâlnesc. În mulțimile prăvălite pe toate străzile Capitalei, privirile lor cutreeră zăpăcite, ca într-o nebuloasă bizară, care ascunde o singură lumină pe care o dorește așa de mult întreaga lor făptură. Dar lumină pentru ei nu se mai face înaintea ochilor. Se caută disperată, ca doi exploratori în pustietăți fioroase, pe unde se știu singuri în stare să se ajute și să se salveze. Două zile întregi umblară unul după altul, și'n haosul orașului ei nu s'au mai găsit, cu toată nepotolita grabă de-a fi pretutindeni, de a-și aține calea unul altuia. Numai pe-acasă nu se căutaseră — nu îndrăsniau.

Trecură cinci zile dela despărțire, ca cinci poveri sdrobitoare, trântite peste viața fiecăruia. Și veni Sâmbăta. Nu se mai pot răbda în această înstrăinare dureroasă. De când și-au început iubirea. Sâmbăta dela amiază în sus până luni dimineața, în totdeauna au fost împreună. Sâmbăta pentru orice funcționar e ca o punere în libertate pentru condamnat—are o după amiază și o noapte pe care le poate petrece cum vrea. Fiindcă a doua zi nu-l mai așteaptă chinul insuportabil de matinal, al biroului. Pentru Doinița și pentru Vulcuț, ziua această le dăruia puțința unei nețărâmurile destinderi într-o iubire delirantă, fără grijă și fără rezerve. Sâmbăta seara petreceau împreună până târziu, cu risipiri de vin și mâncare, cu muzică și dans și apoi dispuși, sprinteni și fericiți se întorceau într-una din cele două camere ale lor.

Și-acum în această Sâmbăta blestemată, care le sosi în viață, întunecată ca o înmormântare, ei nu se mai așteaptă la nici o revărsare de mulțumire iar vruetul desfătărilor obișnuite într-aste asemenea zile, strâns în amintire, le porfoleste carnea, le ține prin creier ca o rădăcină din haos, le strânge inima ca o cântărire.

Toată după amiază, despărțiți unul de altul, umblară fără nici un rost, chibzând fiecare cum s'ar putea trece peste valvura acestor desnădeidi. Astfel se făcu seara deplină. Și când fiecare, singur, încearcă să mănânce ceva, din depărțirea în care îi asvârlise cearta, simțirile se aprind și se aprind înăuntrul lor. Și cerul tot, greu de vrăsmășie, li se răsuflă peste ei. Și'n cele două resurserante sgomotoase, pe unde fiecare, deoparte, se abătuse pentru potolirea unei înfometări inexistente, aproape în același timp, sugestionati parcă dela distanță, începură a plânge copilărește, cu glas de lacrimi calde, în care se oglindesc nu numai răsunăngerile durerii, ci și mai ales atâtătoarea ispită de a se răsufla în brațele celuiilalt. Și porniră buimăci pe străzi și la fiecare colț, fiecare din ei, așteaptă să apară umbra celuiilalt. Și'n graba mersului, pornirea cărni le încreștă pe sufletele amândorura, plăcerea de-a se arăta iertători unul față de altul, ca un semn de neclintită iubire, pe care fiecare în restristea lui era convins că-l va mărturisi exclusiv.

Gândul unei surprize nespuse de frumoase, le înflori în minte pe rând, dar la răstimpuri apropiate. Aceiași sur-

priză! Fiecare porni către camera celuiilalt, ca s'alunge dintre ei, singurătatea și necazul care-i apăsa. Ajunseră. Intrară. Gazdele îi întâmpinară înveselite, ca pe niște musafiri așteptați. Dar nici unul nu și găsi perechea, acolo unde-o căută. Tot singuri. El la ea și ea la el. Și amândoi hotărâră să ducă surpriza mai departe, ca să devină un adevărat clocot de fericire. Se desbrăcară, fiecare în camera celuiilalt și așteptară. Și-au așteptat până către miezul nopții, cu fiorii pe suflet și cu speranța strânsă puternic pe piept... De-acî încolo începu crucificarea... Gânduri torturante, ca niște înlanțuiri de spaima, se îngrămădiră peste ei să le destrame toată implementura vieții...

Bătu miezul nopții... unu... două...

Fiecare socoti că înțelese... Fiecare se simți înșelat... Amintirea legăturilor de dragoste, pe care fiecare și le rupsesse odată cu prima lor îmbrățișare, se proiectă peste întunericul nopții și peste infernul din ei, ca niște sgarcite și monstruoase degete de ucigaș, gata să-și înșface prada. O vedenie odioasă, îngrozitoare, se năpusti peste truda lăuntrică a lui Vulcuț: înfățișarea mohorită și imprecisă a celui presupus frate, care înaintea lui o iubise poate la fel, ca să-l părăsească de îndată ce în cale-i apără un altul, pe care sufletul ei schimbăcios, îl doria pentru o clipă... Iar Doinița strivită, aproape fragmentată decât sbucium se involburează într'însa, îl văzu prins în îmbrățișări venite de-aiurea, din trecut, pe unde le alungase apariția ei și care se răsbunară... O despărțire de cinci zile numai, pentruca fiecare să se declare liber și să-și reia firul rupt al păcatelor de mai înainte!! Și gândul acesta țirle neastâmpărat printr'înșii, ca un greer sub un ropot de grindină...

— Oh! Bărbații! bărbații! Oameni fără suflet... Cuvintele mustesc revoltă și sânge.

— Ah! Ușurătatea femeilor! Mă așteptam... vibrații de ură și de lacrimi.

Amândoi se sfoliară în plânsul până la ziă și peste încremenirea durerii din ei, de-acum încolo nici un gând nu-și mai tălăzui sclipirea. Se pierduseră în nesimțirea durerii... Și-aceiași fatalitate protivnică îi mână odată cu lumina

zorilor, afară, pe străzi pe care nu le mai recunosc, pe unde trec străini, cu isvor de mângăritare sglobii în colțurile ochilor... Și pornesc printr-o vâlvătae ră-tăcitoare de suferință, și merg în plină lumină albă de zi, printr-o înfășurare de întuneric masiv, pribegind pas cu pas, dincolo de iluminarea iubirii care-a trecut... Și'n plinul sufletului lor de încercări fără bucurii, în întreaga lor înfățișare de umbre fără stăpân, pare ținut rănetul hidos și batjocoritor al răutății, pe care viața și-o pierde ici, colo, pe la cei închinați durerii...

Acum, prin mulțimile de pe străzi, se întâlnesc foarte des. Aproape în fiecare zi. Întâmplarea le încrucișează pașii așa de statornic, iar ura dela unul la altul, s'a înțepit așa de furtunoasă, încât, în momentul când se zăresc, pumnii li se încheștează a răzbranare și buzele abia-și mai înfrânează cuvinte grele de revoltă.

— Canalia! scrășnește dânsa.

— Cocota! se încruntă el.

Și trec.

Se întâlnesc des, fără să vrea, fără să dorească. Dar prin lărmuita îmbrățișarea de oameni a Capitalei, privirile lor nu se mai înțeleg, sufletele lor nu se mai înfrățesc. Ei își târăsc mai departe o împovărare de năpastă, ca doi inconștienți sub biciuirea unui coșmar, care-i apasă ca să-i sdrobească. În pustiu culcușit înăuntrul lor, nu mai străbate nici o altă durere și nici o mulțumire. Acolo stă neclintită fatala pecetluire a dragostei, peste care nenorocul și gândul lor aprins, a asvârlit credința înșelării... Imprejurul acestei genuni, nu mai poate poposi nici o altă scăpărare, cât de slabă, cât de ușoară, din tălăzuirea vieții care-i poartă. Ei stau crucificați pe amintirea iubirii batjocorite și'n drumurile lor despărțite, ei nu se mai opresc să-și împreune destinul.

Nu se mai caută!

Viețile lor înstrăinate pentru totdeauna, nebuloase și pierdute, fumegă prin depărtări halucinate, întocmai ca o răspântie la care s'a oprit un vis, care nu mai știe încotro s'apuce...

APOSTOL FULGA

N. ENEA : La spălat

PLOAIE ALBĂ

V. DAMASCHIN

...A scârțâit porțița...

Coana Sofia tresare speriată.

— Ptiu! Bată-te, să te bată!...

Pisoiul, intrat prin deschizătură porțiței dela grădină, nu pricepe gesturile grăbite cu care-și face cruce bătrâna, mormăind supărată.

El s'a ridicat pe scăunașul ei de sub picioare și-și șterge blana moale și dungată de fusta sub care se văd abea, vârful pantofilor de casă.

— Apoi tu... ce-astepti! tot să te mângâie cineva!...

I-a trecut supărarea; îi zâmbește dintr-o margine a obrazului. Apoi, gânditoare, a urmărit jocul nebunatic al pisoiului cu ghemul de lână și acum privirile aduse înapoi pe lucrul din poală i s'au încălțit printre vârfulurile harnice ale undrelelor.

A scăpat un ochiu:

— Hai, fugi! nu mă lași în pace? Uite c'acuş vine mama Toba și eu n'am făcut nici un spor!...

Pisoiul a înțeles, se vede! S'a făcut ghem la picioarele scaunului — un ghem alb ca și celălalt de-alături, din care se desfășoară încet firul; toarce.

...De sus, zarzării împodobiți peste noapte, confetează vesel, cu petițele albe. Câteva au nins și'n părul bătrânei și s'au amestecat printre vârfulurile andrelelor.

Liniște imprimăvărată.

...Pisoiul dela picioarele bătrânei și-a întins leneș o labă și-a căscat vioiu...

A tresărit.

Un șmotel hurducăit, de ferărie veche și-a dat suflutului pe aproape.

Coana Sofia și-a descurcat privirile de printre andrele și a ridicat capul.

O sacă la poartă; sacaia mamei Toba.

C'o atenție blândă și-a scuturat delicat petalele albe din păr și de pe lucru.

Acum privirile i-au rămas la poartă, unde mama Toba, cu nuiua de alun sub braț și cofele spânzurate de lațul mâinilor, păsește spre casă.

...In treacă, nuiua de sub braț, a atins o creangă de zarzăr aplecată peste zaplazul grădinei.

...Și creanga a plâns cu petale; câteva i s'au agățat de bariz iar altele, au căzut în cofele pline. Bătrâna, care și-a văzut isprava, clatină din cap nemulțumită.

I se aud tot mai apropiat bocănitul cibotelor cu crețuri, care-i trec dincolo de genunchi.

— Săru' mâna, coană Sofie!

— Mulțămim!

Mama Toba și-a bocănit mai departe cibotele în fundul ogrăzii.

A turnat apa și-acum e'n fața porțiții dela grădină.

Coana Sofia și-a îndepărtat scăunașul de sub picioare.

— Mai lasă-le jos, oleacă! că te-o fi durând mâinele!...

Mama Toba s'a aplecat din șale și-a lăsat să cadă, cofele, ușor lângă zaplaz, apoi a intrat prin porțiță, în grădină.

S'aud arândouă, sporovăind.

...O umbră s'a furișat după pomii înfloriți și s'a aplecat atentă spre siluetele încovoiate ale celor două bătrâne.

— ...cu 16 ochi, e destul coană Sofie! Da... unde-i domnișoru Nelu?...

În loc de răspuns, a explodat umbra de după pomi.

Cu suflut la buze:

— Te-am... auzit... de când... ai... deschis poarta!...

Celelalte vorbe i s'au încălțit printre brațele și fusta coanei Sofia care cearcă să-l tragă spre dansa, ca să-l sărute.

— Craiul bunicăi. craiu!...

Nelu se sbate.

...O boare de vânt incurcă prin petele albe, de omăt, ale pomilor, le flutură când și când... O petală i-a șters obraznic vârful roz al nasului...

— Bunică, mamă Tobă! uite, parcă ninge!

— Parcă ninge, domnișorule!

— Ca iarna!

— ...ca iarna!

— Dar iarna-i frig, ș'acum, nu-i...

— Acu nu-i, domnișorule! Dacă-i primăvară!

— Pri-ma-va-ra! Pri-ma-va-ra!... cânta Nelu o melodie improvizată, lovind ritmic palmele bunicăi!

Cântecul se împrăștie, ca și petalele albe...

Glasul coanei Sofia se ridică oftat:

— Ei, ei! cum mai trece vremea! Iacă, i-a cincea pe care o apucă.

— ...Așa-i, coană Sofie! A cincea!...

Parcă-l văd: cât o schioapă! A cincea... coană Sofie!... A sută, să dea Dumnezeu!

— Sfântă fie-ți vorba, mamă Tobă!...

Și coana Sofia îl trage pe Nelu spre dansa și-l sărută moale, pe frunte, printre smuciturile micuțului care vrea să scape.

— Intinde-o și mamei Toba!

Nelu s'a coborât din poala bunicăi, care-l îndeamnă blând și vine ceremonios spre bătrână, cu fruntea întinsă, închizând din ochi, deschizându-i, și iar închizându-i...

L-a sărutat. Nelu a deschis ochii, a aruncat o privire fugară și s'a șters iute printre pomi.

Bătrânele s'au apucat iar de vorbă.

...Depart, în fund de zăre, se ridică leneș câțiva nouri — clăbuci de săpun pe fața spână a cerului.

...De peste gard, un cucuș și-a tras bițat cântecul — ca o muzicuță de ciu...

— Săru' mâna, coană!

— Apoi... mergi sănătoasă!

Mama Toba și-a ridicat cofele, și a plecat. Iar îi bocănesc cibotele cu crețuri, care-i trec de genunchi. Bocănitul s'aude tot mai departe... pe lângă beciu, pe sub pomul aplecat peste zaplaz...

Deodată o ploaie vijelioasă de petale scuturate, o isbește în față și-i pune pe albe pe umeri, pe brațe, pe cofe...

Mama Toba a tresărit. De unde vine ploaia asta? De unde?

Un răs cristalin îi răspunde de după pomi.

Din fundul grădinei, coana Sofia, ca a surprins scena, — învăluindu-i cu privire protectoare și părintească, rădăritându-și gingiile.

POEMA IN PROZA

de CHARLES BAUDELAIRE

IMBATAȚI-VA

Trebuie să fiți totdeauna beat. Totdeauna tainuit aici: aceasta-i unica întrebare. Pentru ca să nu simțiți povara îngrozitoare a timpului, care vă zdrobește umărul și vă apleacă la pământ: îmbătați-vă fără încetare.

Dar cu ce? Cu vin, cu poezie ori cu virtute, după plăcere. Numai să vă îmbătați.

Și dacă uneori vă veți trezi pe treptele unui palat, în iarba verde a unui șanț în singurătatea posomorită a odăii vădite tre cu ameteală deja micșorată ori de părăsită, întrebați vântul, valurile, și pasărilor, ceasornicul, toate câte-s în toare, toate câte gem, oftează, toate câte se rostogolesc, toate câte cântă, toate câte vorbesc, întrebați ce oră e; și vântul, valul, steaua, pasărea, ceasornicul, va răspunde: „E ora beției! Ca să vă îmbătați-vă; îmbătați-vă fără încetare! Cu vin, cu poezie ori cu virtute, după plăcerea!”

Trad. de SERDARU-SANGEN

critica literara

EUGEN GOGA: CARTEA FACERII

Un roman al războiului, care apare după trecerea unui deceniu de când s'a stins ecoul ultimei lovituri de tun. Acest răgaz a fost necesar. Timpul cristalizează amintirile (aşa cum se prefacă carbunele amorfe în diamant scilicet) și mărește perspectivele oricărui punct de observație.

„Cartea Facerii” nu e o autobiografie. Autorul, care a trăit multe din paginile pe cari le-a scris, însemnând cu sângele său propriu drumul tragic al armatei românești, s'a ridicat de-asupra propriilor sale zbuciumări, năzuind să lămuirească zbuciumele însăși a României de astăzi. Încercare cutăzătoare, pe care d. Eugen Goga a căutat s'o realizeze în linii asuple de epopeie, punând la contribuție veracitatea unor tablouri văzute, zugrăvind oameni în carne și în oase, și rezolvând în conștiința frământată a eroiului său. Andrei Retezeanu, problema orientării viitoare a societății românești.

Cel dintâi volum al cărții, de curând apărut în vitrina librăriilor, se întinde din primele zile ale războiului până la retragerea trupelor noastre în Moldova. În cele zece capitole mari, clădite după o arhitectură solidă și ordonată, se cuprinde o frescă vie a zguduirilor deslănțuite în diferite categorii sociale odată cu tragedia războiului, și cu cele dintâi lovituri ale lui. Cel de al doilea volum, care va vedea lumina tiparului în scurtă vreme, făgăduiește să dea răspuns întrebărilor nedeslegate încă aci.

Autorul își începe povestirea cu o viziune de pe front. Suntem în tabăra unui regiment retras de pe poziții, la Predeal. Cadrul se fixează, dela început, simplu și veridic. În primele pagini facem cunoștință cu o parte dintre figurile romanului. Pe sublocotenentul Mache Ploesteanu, de fel din Mizil, dar crescut la București, îl știm din schițele lui Caragiale: flecar, moftangiu și lăudăros. (Caragiale a fost nemilic cu el. D. Eugen Goga îi rezervă, oarecum o reabilitare, întrucât l-a văzut murind cu gândul la Alba-Iulia, deși nu știa bine unde vine pe hartă). Fuzierul regimentului e Harry Grünberg, redactor al unui mare cotidian din București, intelectual socialist, spirit sceptic, purtând cu semnare ponosul originii sale străine. Comandantul batalionului e maiorul Vasilescu, fiu de țaran, dârz și sever, aspru și tăcut, concentrând o ură ancestrală împotriva păturii suprapuse.

În mijlocul acestora și al soldaților cu cari se potrivea tot atât, se găsește instrăinatul fiu de boier Andrei Retezeanu, după o lungă lipsă din țară. Mobilizarea din zilele lui Iulie ale anului 1911 l-a prins la Paris, unde trăise ani de-a rândul în mediul civilizației apuse, uitând de orice datorie a sa către țara unde se născuse. Se credea un fiu adoptiv al Franței. Dar, când toată floarea bărbăției franceze s'a îndreptat spre câmpurile de luptă ale Flandrei și ale

Marnei, ca să țină ptept puhoiului de oțel al oștilor germane, Andrei Retezeanu, izolat în mijlocul vârtejului care cuprinsese o națiune, a priceput, că legătura lui cu Parisul, lipsită de fire organice, se rupsese. A înțeles, că vechile elădiri îi erau acum ostile, și s'a îndreptat spre patrie. Nu mult după aceea, România a intrat și ea în război. Andrei Retezeanu a îmbrăcat uniforma de locotenent și a plecat pe front, ca să lupte cu armatele dușmane, — și cu sine însuși.

Se înțelege, că Andrei Retezeanu își îndeplinește îndatoririle sale de ostaș, fără nici o șovăire. E departe de a fi un laș. Primește, zâmbitor, însărcinările cele mai primejdioase, ducându-le la bun sfârșit, în conștiința că-și achită o datorie de onoare. Respinge cu hotărâre o încercare a mamei sale de a-l pune la adăpost. Se va bate până la capăt. Dar e de ajuns atât? Andrei Retezeanu simte bine, că ar trebui să dea mai mult. Ar trebui să se dea de tot. Își dă seama, că o mare pefacere se va face în cugetul său, apropiindu-l cu toate gândurile de pământul țării, pe care o părăsise. Ca niște ghiulele de picior îl țintuiesc pe loc anii petrecuți la Paris, înrăurirea spirituală a occidentului, lumina în care trăise până atunci. Pasiunea sa pentru frumoasa Ana Patrîdi, soția unui om politic șirat, fără prea multe scrupule morale, face parte din aceste rămășițe ale altei vieți, cu care își încheia acum secolțele.

Nu fără oarecari subînțelesuri, d. Eugen Goga așează frământarea lui Andrei Retezeanu la încrucișarea a două prietenii din afară de hotarele neamului său. Baronul de Lassarde din misiunea militară franceză, mic, subțire, cu un nar aer de distincție, reprezintă spiritul clar și reținut al Franței tradiționaliste. Conteul Cernowski, impulsiv și fantastic, cu poveștile și cu superstițiile lui, aduce o undă de nebunie rusească. Sunt personajii așezați pe al doilea plan, dar, după justa concepție a autorului, indispensabile pentru înțelegerea problemei în întregime ei.

Andrei Retezeanu cade greu rănit în lupta din fața Bucureștilor, unde Mache Ploesteanu cade apărându-și eroic Capitala. Episodul acesta e unul din cele mai caracteristice ale romanului. Nici de data aceasta, Andrei Retezeanu nu s'a aruncat în focul asaltului cu avântul pe care l-ar fi binecuvântat, dar își purtase compania cu o voință îndărătnică, pe care o comunicase din om în om. În frigurile aiurării, mintea lui rădăcită se reînnoare acum spre colombele catedralei Notre Dame, care rămăsese încă cea mai scumpă aducere a minții a lui. Dar, alături de patul suferinței lui, veghia inima curată a unei fete din Ardeal, Maria, a preotului Văleanu dela Prisaca: — „Orice mișcare ar fi făcut, cât de mică, cât de neînsemnată, ea i-o prindea cu ochii, ea în două

receptacole nebănuite de sensibile. A-proape că-i număra răsufletele. O boabă de sudoare dacă i se ivea pe frunte, i-o ștergea cu gingășii infinite. Gemețele lui îi deschideau răni în inimă. Cu-vintele rare de mulțumire o învăluiau toată, ridicându-i sângele la cap, ca o mângâiere trupească. Dragostea întreagă și-o revărsa asupra lui, ca pe un val de ir cerese oblojit cu mâini de heruvim”.

Volumul întâi din „Cartea Facerii” se încheie astfel, ca o aripă, făcându-ne să presimțim luminișuri viitoare și zboruri spre culmi înalte. Dacă ritmul romanului se va menține la aceeași amploare, nu exagerăm spunând, că ne găsim în fața unei adevărate revoluții. Literatura românească se va îmbogăți cu o operă de valoare, realizată cu o artă sobră și bărbătească, singura de zece ani încoace, care oglindește răscolirea morală a războiului, fără tirade declamatorii și fără amărăciuni de ambuscă.

ALEX. IODOS

NOTE BIBLIOGRAFICE

„Leagăn de cântece”, volumul de versuri al d-lui Nae Davidescu va apare în curând.

D-na Hortensia Papadat-Bengescu, lucrează la romanul „Drumuri cari nu se văd” din care publică fragmente, prin diferite reviste.

Un frumos succes de librărie obține volumul de versuri „Pasărea rădăcită”, datorit distinsului scriitor Al. Cazaban.

D. Mircea Pavelescu anunță apariția unui volum de versuri, intitulat „Arabescuri”.

D. Virgil Huzum, va scate în curând volumul de versuri originale, „Bolta bizantină”.

Epigramă

Poetului Ion Minulescu, autorul piesei „Amantul anonim”

In cariera mea,
Punctată
Cu-albastru,
Ros,
Portocaliu,
Așa sunt eu deprins să scriu:
Romante pentru mai târziu
Și piese pentru... niciodată!

N. Crevedia

aşa şi-aşa...

PROBLEMA GENERAȚIILOR, sau mai exact, orientarea noii generații, e actuală și pasionantă.

D. Radu Dragnea într'un articol din „Gândirea” pare că vrea să dea impresia, că s'a rezolvit problema, punând subtitlu articolului său, „După anul generațiilor, 1928”.

Discuția pare însă mai temeinică anul acesta, căci acum însuși d. Dragnea aduce contribuții mai ample decât anul trecut, în articolul „Trecerea între generații”.

Acum d. Dragnea ajunge la concluzia: „Generația trecută semănătoristă a încheiat procesul spiritualizării, poporul român numai atunci își va fi arătat integral originalitatea și va răspunde unei permanente trebuințe a umanității, când va pune în valoare culturală, specificitatea lui ortodoxă”.

Dar aceasta este tema formulată de mult de d. Nichifor Crainic și redată apoi expresiv și sintetic de d. Nae Ionescu: „spiritualul a întrecut etnicul”. Problema rămâne însă deschisă. Formula Crainic e numai un răspuns. E numai o latură, sau numai un aspect. Căci de pildă d. Mihai Ralea în „Viața românească” socotește ortodoxismul obscuratist, că poporul nu-și religioz, ba chiar a utilizat expresia „ateism național”. Iar d. N. I. Russu în „Falanga” combate ortodoxismul d-lui Crainic, socotindu-l o formulă bizară și fără nici un rost.

De sigur lămuririle vor urma. Problema este foarte interesantă. Studenții dela facultatea de litere au recurs la profesori să le-o lămurască.

Nouă ni se pare, că în lupta aceasta pentru caracterizări și definirea curentelor proprii generațiilor, sau generațiilor, d. Cezar Petrescu a izbutit să așeze mai clar problema într'un articol, în „Scrisul românesc”. N'avem revista la îndemână, dar concluzia lui Cezar Petrescu era aceasta: Scriitorii și artiștii în genere fac parte din generația celor vii, dacă au pătruns sensibilitatea epocii.

Dacă prin urmare au prins ideile și înfiorările curente! Intre ideile proprii epocii, d. Crainic vede ortodoxismul.

FOAIA TINERIMII izbuteste să dea în fiecare număr o formă mai definită și bucăților literare și paginelor de critică, lămurindu-și astfel atitudinea.

Directorul revistei d. Donescu urmărește cu zel manifestarea independenței, cu atât mai frumoasă, cu cât e determinată de studii continue și întregi. Sunt remarcabile în ultimul număr, versurile semnate Mircea Palodă, ca și gingășia poeziei intitulată „Miniaturi” semnată Aurel Marin.

UTOPIA e titlul unei reviste, ce apare la Cluj.

În articolul program, citim: „Pânzele sunt întinse. Pe țărni, rămân pre-

judecăți și obligații... Cu noi am luat doar tenacitate și entuziasm”.

Utopia publică „Pacifism”, „Idea de inegalitate”.

Ne pare însă cam ciudat, că măcar la primul număr, utopiștii nu-și semnează numele întreg, ci numai cu inițiale I. H., O. G.

Foarte clar articolul „Ce e nebunia” de d. dr. Retezeanu.

Dorim utopiștilor și tenacitate și entuziasm.

RAMURI se prezintă din ce în ce mai bine. Interesant articolul d-lui Marcel Romanescu (Al treisprezecilea apostol-Tolstoi); frumoase poeziile d-lor Z. Stancu, Pop Marțian, Milcu, Bălcești; ne pare bine că d. N. M. Condiescu și-a reluat colaborarea mai activă.

Pe lângă cronicile obișnuite ale d-lui Dongorozi, publică și d. Al. Busuiocescu, criticul așa de fin pătrunzător.

ULTIMELE EDIȚIUNI ALE LUI EMINESCU. — 1. (G. Murnu) în editura „Ciornei”, singura apărută; pe cale de apariție:

2. edițiunea fundației culturale „Regele Mihai I”, sub îngrijirea d-lor Nichifor Crainic, Busuiocescu...

3. edițiunea Ministerului de Arte (despre care se vorbește din ce în ce mai puțin) îngrijită de... cine? nu știm;

4) edițiunea C. Ibrăileanu pe care trambitașii cenaclului s'au grăbit s'o anunțe în toate cele patru puncte cardinale, editată de... poate de „Viața românească” din ce în ce mai puțin existentă ca editură;

5. Și-acum în urmă, una în editura „Ancora”, în care „poeziile sunt rânduite după un criteriu estetic original” de d. Eug. Lovinescu.

Așa dar: 5 noi și interesante edițiuni.

Se poate oare o mai strășnică palmă aplicată peste ifosele critice ale acestor cavaleri cu cască de carton?

Trei sunt factorii cari le-au administrat-o:

Îngrijitorii edițiilor, editurile și — mai ales — publicul, cunoscătorul, blândul și sfântul public...

Cel puțin, dacă îi vor simți strășnicia...

PUBLICUL e motorul nevinovat pe spinarea rezistentă a căruia stălpii de cafea și transplantatorii de curente internaționale — își fac de lucru. De-aici le-ajutăm scuză:

— publicul... trebuie să fie pe pofta acestuia... altfel...

Și totuși publicul nu e acela pe care-l socotesc — cu priceperea d-lor de falși — toți cei de mai sus...

Se referă oare la un anumit public — la publicul acela pe care l-au dus la reformă cu mijloacele care le stau la dispoziție, de așa — numitul public sacrificat pe altarul încrederii. Există și din acesta.

Se referă care la propria d-lor ceată de auto-închinători, constituiți în biu-

rouri de plasare literaro-artistică? Da, există și un astfel de restrâns public pentru care literatura e o afacere care începe și sfârșește cu el, iar marile umbre ale înaltașilor motive de deridere și de inimicizie. E publicul în sufletul căruia (dacă din cauza sărăciei limbii noastre, tot suflet se poate considera și absența totală de... suflet) tronează cultul golului și al negațiunii.

Nu mai că aceste două categorii de public nu constituie decât excrescența bolnăvicioasă, cangrena masei cititoare. Și dovada cea mai bună este goana după clasicii naționali și universali. Întrăde-văr, în timp ce edițiile unui Eminescu, Caragiale, Vlahuță, Sadoveanu, Coșbuc și chiar Alecsandri, Alecsandrescu, Filimon, Odobescu se epuizează numai în câteva luni, fără nici o silă și fără nici o reclamă, în timp ce din Divina comedie, Tiganada, Odiseia, Iliada, Eneida se publică 2 și 3 edițiuni spulberate de aviditatea după scrisul sănătos al adevăratei mase cititoare — produsele hibride ale bisericuțelor, cu toate cădelnițiile întregului cin preoțesc-monarhicesc, începând cu marele Dalai-Lama și încheind cu cel din urmă țarcovnic, cu toată organizațiunea lor ocultă de specialiști în lansări — nu rezistă nici celei mai blânde adieri: publicațiunile lor nu mai impresionează — pentru că fiecare nu este decât ecoul distonat al aceleia care a precedat-o sau reintonat al aceleia care o va urma. Nimeni nu le urmăresc nici cu curiozitatea mahalagiului care și-a făcut o predilecție din privilegiștea arenelor cu tupe franceze, pentru că toți își dau seamă că — de astă dată — gladiatorii (hai să-i măgulim puțin) nu sunt decât niște uzurpatori ai cunoscutei piei de leu. Și iarăși: plachetele și volumele lor, deși decretate urbi et orbi cu cea mai exasperantă prodigiozitate hiperbolă și deși tipărite „într'un număr restrâns de exemplare” se plasează, încearcă să se plaseze — pe furis — prin mulțimea interpușilor și a rudelor, sub formă de încurajeri și ajutoare — spre a rămâne pentru vecie cu filele netăiate. Aceasta pentru că generoșii sprijinitori au, în aceleși timp, pe deplin dezvoltate și bunul simț și simțul de autoconservare.

Cam în felul acesta se prezintă, credem, problema publicului, a cărui apărare nu ne vom da înapoi s'o luăm, ori decât oare împrejurările o vor cere.

CURIOZITAȚI. Hotărît: faima scriitorului Damian Stănoiu au făcut-o „Călugării și ispitele”. Și totuși: câteva luni dela aparițiunea acestui volum ne vine romanul „Necazurile părintelui Ghedeon” — astăzi complet epuizat în prima ediție.

Și totuși cu primul nu s'au petrecut lucrurile de loc la fel.

Să fie oare aici o dovadă a preferinței publicului pentru roman sau nu mai urmarea imediată a unui titlu mai răsunător?

Un lucru nu trebuie uitat: că mai toate nuvelele din „Călugării și ispitele” au putut fi citite și prin diferitele publicațiuni periodice.

Literara

O seamă de cuvinte

Intr'un salon politic și literar, un fost ministru era viu atacat, D-na Boas de Jouvenel intervine în discuție și îl apără cu infocare.

— Priciep doamnă, spuse cineva, de ce vorbiți numai bine despre el: e prietenul d-voastră!

— Nu domnule, e prietenul meu fiindcă nu pot vorbi decât bine despre el!

Directorul unui teatru, care joacă încăstri foarte slabe, întreabă casieriița:

— Ai ceva vândut pentru diseară?

— Da, domnule director: un fotoliu.

— Nu mai spune! Un fotoliu... în întregime?!

Sacha Guitry, cu prilejul facerii angajamentelor pentru turneu cu piesa Veilleur de nuit, trata cu o artistă măritată cu un actor foarte slab.

— Uite ce e doamnă, îi spuse Sacha Guitry, îți ofer 300 franci seral!

— Domnule Guitry, cum îți vine să-mi oferi așa de puțin. În trecutul turneu am avut un zero în plus.

— Știu doamnă, în trecutul turneu ai fost cu soțul dumitale. Probabil că el era zero de care vorbești, dar eu nu am nevoie de el!

La unul din ceaiurile artistice ale doamnei Aurel se vorbea despre Flavy, un autor pretentios și foarte antipatic.

— Vă asigur, că Flavy e spiritul când trea, spuse un critic.

— Da, răspuse d-na Aurel, din nenorocire însă e imbecil chiar când nu creai!

Un tenor, venit cu mare saimă din America, debutează la Opera comică din Paris. Debutul a fost un dezastru, juerările nu mai conteneau. După sfârșitul spectacolului tenorul se duce la director:

— Am venit să vă anunț că renunț la celelalte reprezentații, cer rezilierea contractului.

— Mă rog, cum dorești...

— Nu e de mirare că n'am avut succes, asta e din cauză că n'are sala acustică.

— Ași! N'ai avut succes, nu fiindcă n'are sala acustică, ci pentru că spectatori au urechi!

Scritorul Michel Georges-Michel, distinsul om de litere și umorist, după o boală gravă declara unui prieten:

— Crede-mă, în trei rânduri doctorii mei curanți, m'au părăsit!

— Te-au părăsit, fiindcă te credeau pierdut?

— Nu, fiindcă nu-i plăteam!

bazar

VOI TRAI INTRO NOUA VIATA...

Cine ar crede că unul din cei mai reprezentativi „sef-mademen” ai Americii, — ajuns prin inteligența și munca sa posesorul unei averi fantastice, — să mărturisească în public că n'a făcut niciodată ceva din propria sa voință și că a fost totdeauna împins de forțe nevăzute dinăuntru și din afara sa? Acest om e Henry Ford, omul al cărui nume e pe buzele tuturor, industriașul triumfător, magnatul dolarilor. El a mărturisit unui ziarist că crede într-o inteligență supremă dela care emanează inteligența omenească, sau mai bine zis dela care aceasta primește prin unde spirituale ordinea pe care le execută... „Nu pot defini această putere, care conduce pe oameni, a spus el. Se poate ca fiecare să ne avem geniul nostru bun sau rău”. Henry Ford crede apoi în reîncarnarea sufletului. „Credința aceasta a declarat el e ceva ce se naște cu noi, ceva ce moștenim din existența noastră anterioară. Ea nu e decât vestigiul unei cunoștințe trecute. Strămoșii noștri îndepărtați posedau această cunoștință pe care noi am pierdut-o din care nu mai păstrăm decât acest fel de amintire. Am adoptat teoria reîncarnării la douăzeci și șase de ani; până atunci fuseseam nesigur și nemulțumit de viață; nici chiar munca nu-mi da deplină satisfacție. Munca e fără rost dacă nu putem folosi experiența ce căpătăm într-o viață, în cealaltă. Am început afacerile propriu zis la patruzeci de ani, dar știam atunci că munceam pentru un scop, care nu se termina cu actuala mea existență, ci avea înainte-i o altă viață.

Mai departe, vorbind despre suflet, el și-a exprimat părerea, că deși până acum nici un savant n'a izbutit să izoleze sufletul, nu se știe dacă aceasta nu va fi cu puțință într-o zi. Comparând sufletul cu electricitatea, care e invizibilă și totuși reală el a răspuns aceluia care-i obiecta că aerul și electricitatea, deși forțe nevăzute pot fi măsurate: „Tochmai, sunt sigur că într-o zi ne va fi cu puțință să facem acelaș lucru cu sufletul, ceva mai mult cred că odată, în vremuri uitate, aceasta se făcuse și că actuala noastră credință e amintirea acelei siguranțe pierdute”.

E interesant de notat, că fiind întrebat de interlocutorul său, dacă în conformitate cu teoriile sale despre predestinarea acțiunilor omului, aplică acelaș principiu și națiunilor, el a răspuns categoric: da.

— Va să zică nu blamați pe vreo națiune sau alta despre războiul mondial?

— De sigur că nu, fu neașteptatul răspuns.

caricatura zilei

MAMA MODERNA

EL: De ce o fi curgând cu atâta sgomot robinetul în sala de bae?..

E.A: Vai! Să știi că aseară am uitat copilășul în bae, în loc să-l pun în leagăn!..
(London Opinion)

PICTURA MODERNA

— Ne-am înșelat draga mea: nu e salonul de toamnă, — asta e salonul telegrafiei fără fir.

(Life)

Pagini uitate

DIN ISTORIA ROMÂNILOR sub Mihaiu Vodă Viteazul

de N. BALCESCU

Din: **LIBERTATEA NAȚIONALĂ**

III

În acel timp de jale și de chin strălucia peste Olt, în Craiova, un bărbat ales, vestit și laudat prin frumusețea trupului său, prin virtuțile lui, mări și felurite, prin credința sa către Dumnezeu, dragostea către patrie, îngăduiala către semenii, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toți deopotrivă, prin sinceritatea, stărnirea și dărnicia ce împodobiau mult laudatul său caracter. Acesta era Mihai, banul Craiovei, fiu al lui Pătrașcu Voevod carele, pentru blândețea cu care cărmuia țara, dela 1544 până la 1557, se numește **cel bun**.

Strălucirea nașterii lui Mihai, sfatul lui cel drept și priceput, cuvântul lui blând și îmbelsugat, iar mai cu seamă faptele cunoscute ale lui îi câștigau inima poporului și trâmbețau numele lui în toate părțile țării. El administra, de câtăva vreme, Banatul Craiovei și aduse cu înetul această bănie la starea ei cea veche de neatarnare administrativă, judecătorească și ostășească, fără altă legătură cu domnia țării decât plata unui tribut. Astfel în minutul când armata țării era dezorganizată de domnul ce se temeă de dânsa, el își organizează un trup de oștire prin care ținea în frâne împilările Turcilor și ocrotia pe supușii săi. Soarele cea blândă sub care se aflau locuitorii Banatului era pismuită de oamenii de dincoace de Olt și slujia de gloriificare numelui lui Mihaiu dinaintea poporului.

El ajunsese a fi sperarea tuturor, răsunătorul atât de mult dorit și așteptat.

Din: **UNITATEA NAȚIONALĂ**

I

Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pe pământ. Ea seamănă a fi un întins și măreț palat, cap de operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu mândrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei. Un brâu de munți ocolește, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr'ânsul, ici-colo, se desface, întinzându-se până în centrul ei, ca niște valuri ocrotitoare, mai multe șiruri de dealuri, multe și frumoase, mărețe pedestaluri inverzite, care varsă urcele lor de zăpadă peste văi și peste lunci.

Mai presus de acel brâu muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu cestele încununate de o veșnică dia-demă de ninsoare, cari, ca doi uriași, stau la ambele capete ale țării, cântând unul în fața altuia. Păduri stufoase, în

care usul se preumblă în voie, ca un Domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munți.

Și nu departe de aceste locuri, cari îți aduc aminte de natura țărilor de miază-noapte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează a lene. Astfel miazănoapte și miazăzi trădesc într'acest ținut, alături una cu alta și armonizând împreună.

Aci stejarii, bazii și fații trufași înalță capetele lor spre cer; alături te afunzi într'o mare de grâu și de porumb, din care nu se mai văd calul și călărețul. Ori încotro te-ți uita, vezi coloni felurite, ca un întins curcubeu, și tabloul cel mai încântător farmecă vederea; stânci prăpăstioase, munți uriași, ale căror vârfuri mângăie norii, păduri întunecoase, lunci inverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă curge printre câmpii înflorite, pârâe repezi cai, mugind groasnic, se prăvălesc în cataractele, prin acele amenințătoare stânci de piatră, ce plac vederii și o inspăimântă totdeodată.

Apoi, în tot locul, dai de râuri mari cu nume armonioase, ale căror unde poartă aurul. În pântecul acestor munți zac comorile mineale cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul... și înfășurit metalul cel mai îmbelsugat din toate, aurul, pe care-l vezi strălucind până și în noroiul drumurilor.

Astfel e țara Ardealului.

Dar nu numai artistul și naturalistul, ci încă strategicul, politicul și arheologul au de multe a se minuna într'acest împodobit ținut: cel dintâi va privi și va cercetă cu mirare această puternică și întinsă cetate naturală, scăparea neamului în epocile grele ale istoriei lumii. De oriunde vei veni, ai să urci mult spre a ajunge la dânsa și nu poți pătrunde în ea, fără a fi străbătut de natură.

Politicul va admira felurimea națiilor și a religiilor adunate din toate colțurile lumii pe acest pământ unde, Dumnezeu însuși pare a le fi chemat, întinzând, dinaintea lor, o masă așă de îmbelsugată, cum și minunatele instituții democratice ce au ocrotit acești munți, pe când despotismul, le mătură din toată Europa. Înșfășit istoricul arheolog va cercetă cu interes suvenirile și rămășițele Dacilor, ale aceluși viteaz și nenorocit popor, cea din urmă odraslă din acel neam minunat al Pelasgilor, care se arată la leagănul civilizației tuturor popoarelor și formează vânsa eroică a omenirii. El va întâlni încă, la tot pasul, urmele de uriaș ale poporului roman, domnul lumii, căci Ardealul e cea mai frumoasă parte a Daciei fericite, dragă țară a Cezarilor.

Aici eră Apulum, Salinae, Napoca, Paltavium, Pracatoria, Augusta, Aquasae,

Auraria, frumoase și însemnate colonii romane, din care patru cu drept italic și, cea mai vestită decât toate, Sarmisgetuza Regia, capitala lui Decebal, numită apoi Ulpia Traiana de ale căreia mame plină e și astăzi valca Hațegului.

Rămășițele templelor, basilicelor, apeductelor dau și astăzi puternică dovadă de cultura cea mare la care ajunsesse Dacia sub Romani.

Din: **CANTAREA ROMÂNIEI**
versiunea N. BALCESCU

XXVI

În mijlocul viscolului ce făcea tu, patria mea? Pământul, ce acoperia cenușa strămoșilor tăi eră frământat de laudă... vântul furtunos învăluia câmpia... talazurile aceluși ocean de neamuri, prăvălindu-se din toate părțile lumii, spintecau cu durere coastele... Mamă fără copii, feciorii tăi, rățoii în vijelia omenească, pribegiau în toate părțile, ducând cu dânsii numai limba și dorul tău!...

Patria e cel mai dintâi și cel mai de apoi cuvânt al omului; într'însa se cuprind toate bucuriile lui; simțirea ei se naște deodată cu noi și e nemărginită și vecinică (întocmai) cași Dumnezeu...

Patria e aducerea aminte de zilele copilăriei, coliba părintească, cu copaciul mare din pragul ușii, desmierdările drăgostoase ale mamei noastre, plămuirile nevinovate ale inimii noastre, locul unde mai întâi am iubit și am fost iubiți, cămele, care se jucă cu noi, sunetul clopotului dela biserica satului ce ne vestia zilele frumoase de sărbătoare, zbiratul vitelor, când se întorceau în murgul serii de pășune, fumul vetrii, ce ne-a încălzit în leagăn, înălțându-se în aer, barza depe strășină, ce câtă duos pe câmpie și aerul, care, nicăeri, nu e mai dulce!...

Și, sub cortul pribegiei, bătrâni ziceau copiilor: „Colo, în vale, departe, prea departe, unde Soarele se vede așă de frumos, unde câmpiile sunt smălțuite și pârâele răcoroase, unde aerul e dulce, juncetele albe și pământul roditor... copiii... acolo e **ȚARA Î!**”. Și, la aceste cuvinte, voinicii prindeau armele, pruncii tresăiau în leagăne, femeile cântau patria depărtată și durerea pribegiei... cei slabi se îmbărbătau. Și tu erai mândră, țara mea... feciorii tăi erau un neam bărbat; numele tău eră vestit noroadelor; rășboinicii tăi erau viteji vitejilor; dragostea libertății întăriă ca o zea de oțel latele lor piepturi și brațele lor erau țepene... Câți căutau la tine te pismuiau și dușmanii tăi însuși te proslăviau și când, din nări sfărând și din ochi scânteind, taurul clătina coamele sale, groaza se răspândia în toate părțile.

carti redacte în extrase

CUM S'A REPRESENTAT TANNHÄUSSER LA PARIS

(DIN MEMORIILE LUI RICHARD WAGNER)

Să asisti, în plin Paris, la reprezentarea pe scena Operei Imperiale din 1861 la una dintre cele mai valoroase opere ale tale, și să fii nevoit să constăți că atât invidia cât și ignoranța și-au dat mâna contra ta, — geniu universal al muzicii, — iată ce descrie — cu amărăciune profundă dar și cu multă îngăduință sufletească — marele Richard Wagner în rândurile de mai jos.

Studierea și repetițiile operii „Tannhäuser” se târăgău în condițiuni destul de puțin favorabile până la repetiția generală. Vechii mei prieteni, tovarășii tinereții mele, sosiră cu grămada la Paris ca să asiste la „gloria” premiei mele: printre ei erau Otto Wesendonck, Ferdinand Praeger, bietul Kietz dăruia, pe lângă alte toate, trebuia să-i plătesc drumul și hotelul. Din fericire mai era d. Chandon, d'Epernay, care adusesese un coș cu „floarea grădinii” cea mai fină șampanie a lui; trebuia doar să bem pentru succesul lui „Tannhäuser”. Bulow veni și el, trist și copleșit de propriile-i griji și sperând că bunul rezultat al întreprinderii mele va isbuti să-l însenineze și să-i redea curaj.

Nam avut curaj să-i încredințez situația rea în care ne găseam; din potrirea văzându-l atât de deprimat, am făcut haz de necaz. Numai că, dela prima repetiție, dându-și seama de adevărul situației, nu i-am mai ascuns nimic și așteptăram reprezentarea, care fusese sărăci amănată, într-o melancolie pe care o insuflău numai silințele sale oboșite de a-mi fi de folos.

Din orice latură priveai această întreprindere grotescă ea nu prezenta decât speriați și lacune. De pildă, imposibilitatea absolută de a strânge în acest timp atât de mare cele 12 cornuri de întoarcere din primul act, care sunaseră în de triumfală vânătoare din Drezda.

Trebuia să intru în legătură cu un om mare, d. Sax, faimosul fabricant de instrumente. A venit în ajutorul meu oferându-mi tot felul de „echivalente” — saxofonul” și „saxhornul”. Și tot aș Sax dirija muzica în dosul scenei!

De răul principal provenea dela incapacitatea șefului de orchestră, d. Dietzsch, incapacitate pe care n'am băgat atât de mare. În menumăratele noastre repetiții cu orchestra, mă obișnușam să-l consider pe Dietzsch ca pe o masină, și, dela locul meu de pe scenă, să-l pupătrul lui, îl dirijam, pe lângă orchestra, indicând „tempi” mei cu o fermitate, că nu credeam posibil să modifice chiar când nu voiu mai fi în el. Dar îndată ce l'am lăsat singur, Dietzsch, orchestra și cântăreții, începu să șovăie: dirijorul nu mai era de nici o mișcare și de nici o nuanță. Am văzut pericolul grav care ne amenința. Dacă nici unul dintre cântăreți nu era la înălțimea rolului său și dacă orchestra nu rezolve problema care îi era pusă ca să obțină un efect veritabil;

dacă de data aceasta nervul vital al reprezentațiilor pariziene, baletul, nu contribuia decât puțin sau aproape de loc la reușita ansamblului; dacă însăfăși spiritul operii și lucrul acela care mișca coarda intimă a germanilor chiar la cele mai rele reprezentații, nu deștepta aici decât un sentiment straniu, e clar că ar fi trebuit cel puțin ca orchestra să exprime cu energie și vigoare caracterul special al muzicii, în așa fel ca să impresioneze auditorii parizieni. Dar, vai! sub conducerea lui Dietzsch toate liniile semnului se ștergeau și se pierdeau într-un haos incolor, cântăreții își pierdeau siguranța și chiar bieteile dansatoare nu mai găseau măsura pașilor lor triviali. Am crezut că se cuvine să cer un alt dirijor și m'am oferit, la nevoie, să înlocuiesc eu pe Dietzsch.

Această reclamație a împins confuziunea la extrem. Orchestra, care cunoștea totuși incapacitatea șefului său și care își bătușe joc de el pe față, îi luă partea împotriva mea, ca să salveze cel puțin aparențele. Presa se deslănțui împotriva aroganței mele și Napoleon al III-lea, față de această zăpăceală, nu găsi alt paliativ decât să mă facă să renunț la pretenția mea, căci ea risca să sdruncine cu totul situația mea și succesul operii mele. Drept răsplată am fost autorizat să reîncep repetițiile și să le țin cât voiu crede de cuviință.

Această autorizație nu putea să aibă alt rezultat decât să ne obosească până la desigur, pe mine și întreg personalul Operei, fără ca, d. Dietzsch să fi înțeles mai bine mișcările operii pe care o dirija. Așa, că atunci, când pentru reușita reprezentației viitoare, m'am prefăcut că vreau să mă folosesc de autorizația imperială, a fost o răsvrătire generală împotriva „excesului” de repetiții și membrii orchestrei se arătară în special impetuși în opoziția lor. Am văzut că așa zisa mea influență nu mai era luată în serios de direcția teatrului și cum oboseala nu făcea decât să se accentueze din toate părțile am decis să-mi retrag partițiunea (după termenul consacrat), adică să renunț la reprezentația lui „Tannhäuser” la Opera-Mare.

Am adresat în acest sens o plângere motivată ministrului de stat Walewsky dar el îmi răspunse că era imposibil să-mi satisfac dorința, de oarece cheltuielile prilejuite de pregătirea piesei fuseseră prea mari. Nu m'am declarat satisfăcut de această motivare și am făcut apel la prietenii cari se interesau mai mult de operă, contele de Watzfeld și

Emile Erlanger între alții, și îi rugai să stea de vorbă cu mine asupra mijloacelor de a împiedeca reprezentarea lui „Tannhäuser”. Întâmplarea a voit ca Otto Wesendonck să facă parte din această întâlnire; el aștepta să guste plăcerea de a asista la premieră. Numai atunci fără îndoială s'a convins el de situația disperată în care ne găseam și de aceea s'a grăbit să reia trenul spre Zürich. Praeger plecase și el; Kietz, singur, s'a ținut tare, silindu-se mereu să găsească la Paris subsidiile de care avea nevoie ca să trăiască.

S'a hotărât în această conferință să ne adresăm din nou împăratului, dar, ca și înainte, răspunsul său a fost numai o permisiune de a repeta cât voiu crede de cuviință.

Oboșit până la desigur și cu tristul rezultat pe care îl prevedeam, am lăsat lucrurile să-și urmeze calea. De cum am dat autorizația să se fixeze data premierii, am fost ținta celor mai ciudate obsesii. Fiecare dintre prietenii și partizanii mei cereau dela mine un loc bun pentru premieră. Or, direcția îmi făcuse cunoscut că în asemenea împrejurări, repartiția locurilor era exclusiv rezervată Curții și acelor cari depind de ea. Cui se distribuieră biletele, aveam s'o aflui curând de tot! Pentru moment, eram foarte plictisit că nu puteam să mulțumesc o mare parte dintre prietenii mei. Cățiva făcură dovada unei susceptibilități excesive și se plâneră amar de pretinsa mea indiferență. Champfleury îmi reproșă în serios crima mea de lăse-prietenie; Gaspérini se certă de-abinelea cu mine pentru că nu rezervasem cea mai strălucitoare lojă protectorului său, administratorul-general al Marsiliei, generalul Lucy, care era și creditorul meu. Chiar Blaudine Ollivier care, în timpul repetițiilor, mărturisise cel mai calduros entuziasm pentru opera mea, însăși Blaudine, crezu într-o totală lipsă de atenție din partea mea, când ea și bărbatul său, cei mai buni prieteni ai mei, nu primiră decât două modeste fotolii de orchestră. A fost nevoie de tot calmul lui Emile Ollivier și de explicațiile mele repetate pentru ca Blaudine să-și uite supărarea. Singur, bietul Bulow înțelegea și suferea cu mine: el nu se dădu înapoi dela nicio oboseală ca să mă susțină în această situație insuportabilă. Felul cum piesa mea a fost primită la 13 Martie (1861) deschise în sfârșit ochii prietenilor mei și înțeleseră că nu fi invitasem să asiste la unul din triumfurile mele.

Am vorbit și altă dată destul de acceastă reprezentație. Acum e de ajuns să spun că mă puteam fâli văzând că interesul pentru opera mea căpătase înălțimea, căci adversarii n'au putut să-și atingă scopul lor de a împiedeca reprezentarea cu orice preț. Dar a doua zi, prietenii mei, și Gasperini în special, mă înfrigură reproșându-mi că am lăsat să-mi scape din mâini împărțirea biletelor de favoare. Meyerbeer se pricepea mai bine la lucrul acesta, pretindeau ei; după primele experiențe făcute la Paris, nu mai autoriză niciodată reprezentarea vreuneia din operele sale înainte de a se fi asigurat că toate locurile, până în cele mai mici colțuri ale sălii, erau ocupate de admiratorii săi. Și eu nu mă îngrijisem nici de cei mai buni prieteni ai mei, cum era de pildă d. Lucy. N'aveam deci să mă plâng de nimeni, în afară de unul, de eșecul suferit.

Toată ziua am petrecut-o scriind scrisori de scuze și făcând vizite de reconciliere. Din toate părțile eram sfătuit în mod insistent să repar la reprezentarea următoare greșeala pe care o comiseseam la premieră și fiecare avea să-mi dea câte un sfat. Direcțiunea ne punându-mi la dispoziție decât un număr foarte restrâns de bilete, a trebuit să cumpăr singur altele și pentru aceea să-mi procur banii necesari. Dar cum îmi venea foarte greu să mă adresez lui Emile Erlanger sau altcuiva dintre prietenii mei, Gasperini își aduse aminte că un corespondent al lui Wesendouck, comerciantul Aufmardt, se oferise să ne ajute cu cinci sute de franci. Fiind curios să văd ce se va putea obține prin acest factice mijloc de succes, i-am lăsat să facă tot ce-or pofți pe aceia cari se arătau atât de grijulivi pentru gloria mea.

A doua reprezentație a avut loc la 18 Martie și totul merse foarte bine în decursul primului act. Uvertura a fost aplaudată sgomotos fără să nască vreă opoziție. Septetul final fusese primit cu aplauze entuziaste, când d-na Tedesco, care se arăta în sfârșit încântată de rolul ei de Venus, pentru că putea să poarte în el o perucă blondă pudrată cu aur, îmi strigă triumfătoare că totul mergea bine și că eram victorioși. Eram în loja directorului. Deodată, la mijlocul actului al doilea răsunară fluerături stridente. Atunci Royer se întoarse spre mine cu un aer absolut resemnat și-mi spuse: „Sunt „jockeyii“; suntem pierduți“.

Acești domnișori dela „Jockey-Club“ dădeau tonul la teatru. În numele Impăratului, fără îndoială, se intrase în tratative cu ei, cerându-li-se să treacă în liniște cele trei reprezentații ale operii mele. Li se promitea că opera mea va fi astfel scutată că la urmă n'ar să mai fie decât un „lever de rideau“ înaintea baletului de bază. Dar ei nu voiră să accepte acest compromis, întâi pentru că în cursul primei reprezentații atât de agitată eu nu avusesem aerul unui om care ar consimți la un astfel de aranjament; și apoi pentru că se temeau că după două seri liniștite, opera să nu fi câștigat prea mulți partizani și că direcția să fie obligată s'o dea de cel puțin trei zeci de ori în șir, spre marea neplăcere a amatorilor de balet. Era deci absolut indispensabil să-i facă opoziție la vreme. Royer recunoscu imediat că intențiunile acestor domnișori erau „serioase“ și părâsi lupta cu tot sprijinul Impăratului și împărătesei care asistau, stoici, la vâcarnul propriilor lor curtezani.

Prietenii mei fură buimăciți. După reprezentație, Bülow se aruncă plângând la gâtul Minnei; acesta observase grosolăniile pe care i-le adresau vecinii lui pentru că recunosuseră în ea pe soția mea. Credincioasa noastră servitoare svabă, brava Tereza, fusese și ea insultată de un manifestant furios; dar băgând de seamă că acela înțelegea nemțește, îi aruncă în față un viguros „porc de câine“ care îi impuse tăcere pentru câtva timp. Kietz își pierduse graiul și căt despre „floarea grădinii“ a lui Chandon, ea lăncezea în bufet.

Când am aflat, că cu toate cele întâmplate, se proiecta o a treia reprezentație, n'am văzut decât două eșiri ca să pot scăpa „obicinuiți“: sau să-mi retrag partitura, sau (dacă perzistau să-mi joace opera) să cer ca ea să fie dată într-o Duminică, când nu erau abonamente. Gândeam că astfel voiu evita iritarea „jockeylor“ căci în ziua aceea, renunțau la lojile lor pentru un public de ocazie. Această strategemă obținut aprobarea direcției și Tualleriilor; au subscris la părerea mea, refuzând cu toate acestea să anunțe că va fi a treia și ultima reprezentație. Eu și Minna, nu mai asistaram. Mi-era tot atât de odios să aud cum îmi insultă nevasta cât și cântăreții. Am plâns din toată inima pe Morelli și d-ra Saxe, care continuau să-mi fie devotați orbește. Chiar la premieră, întâlnind pe d-ra Saxe în coridor, în clipa când plecam acasă, am ironizat-o glumind că fusese fluierată; dar ea îmi răspunse serioasă și cu mândrie: „Voiu suporta ca și azi de o sută de ori. Ah! mizerabilii!“

Morelli, obligat să suporte strigătele manifestanților, avu să ducă o luptă cu el însuși. Eu îl învățasem în mod mimuțios jocul scenei pe care o așteptam dela el în actual al treilea, dela plecarea Elisabetei până în clipa când începe să cânte „Luceafărul“. El nu trebuia sub nici un motiv să părăsească banca de piatră pe care ședea întors puțin către public și de unde adresa salutului său de adio aceleia care pleca. Îi veni greu de tot să mi-se supună, căci pretindea că era împotriva tuturor uzanțelor cântăreților de operă să nu cânte un pasagiu atât de important la rampă și să întors spre sală. Or, la reprezentație când vroii să ia harpa ca să se acompanieze, o voce din public striga: „Ah! își reia harpa! își reia harpa!“ Și această observație provoacă un râs homerit urmat de noi fluerături. Morelli se hotărî atunci eroic să lase harpa la locul ei și să coboare spre rampă. Trebu să cânte marea sa arie fără nici un acompaniament, căci Dietzsch nu-și veni în fire decât după a zecea măsură. Publicul se liniști, ascultă fără să sufle și când artistul sfârși, îl acoperi de aplauze.

Actorii mei având curajul să înfrunte noui furtuni, eu puteam să mă opun; dar n'am mai voit să fiu spectator nepuținios la nedemnele procedee la care se expuneau. La a treia reprezentație am rămas acasă, iar succesul ei era cât se poate de dubios. Dela act la act, mesagerii veniră să ne informeze. Chiar dela sfârșitul primului act, Truinet devenise de aceeaș părere cu mine: trebuia să retrag partitura neapărat. „Jockeyii“ în loc să-și țină obiceiul și să nu vină la teatru Duminică, erau prezenți cu toții ca să nu lase să treacă singură fără să manifesteze. Mi se povesti, că dela primul act, trebuise să întrerupă de două ori

reprezentația prin pauze care durară mult de un sfert de oră, atât fuseseră puternice conflictele. Publicul cel mai fără să aibă altă părere asupra operei ini luase cu încăpățănare partea întruiva acestor afurisiți. Din nefericire partizanii mei erau desavantajați; epuizați că aplaudaseră și strigaseră bravo, își potoleau entuziasmul și săgățele, „Jockeyii“ începeau din nou fluiera, să strige și tumultul renăscu în sfârșit „domnișorii“ rămăseră stăpînii situației. În timpul unei pauze, dintre ei veni în loja unei doamne o vânăta de mânie, îl prezentă prietenilor sale cu aceste cuvinte: „Unul dintre acești mizerabili, vărul meu“. Acela păstra zâmbetul și răspunse: „Ce vă dvs. înțelegeți, trebuie să-ți respecti vântul. Dați-mi voie să mă întorc la lucru“ și se retrase.

A doua zi, am întâlnit pe amicul meu ministru al Saxoniei, d. de Sebach, care fusese solut afon. La fel ca și prietenii, își auzise vocea căutând să contramănească teza seara precedentă. Printesa de Saxe, care ternich stătuse și ea acasă: era de că îndurase la primele două reprezentații huiduelile jignitoare ale adversarilor noștri. Ea caracteriză gradul de lenț pe care îl atinseze furia lor prin faptul că se certase cu cei mai buni prieteni ai săi. Ea le spusese: „Nu vorbiți de libertatea voastră franțuzească. La Viena, unde, mulțumesc lui Dumnezeu, există încă o adevărată noia, n'ai să vezi niciodată pe un prinț Lechtenstein sau de Schwarzenberg să rînd *Fidelio* din loja sa și cerând să pară baletul“.

Eu cred că își spusese la fel și Impăratului și că acesta se întoarse acasă dacă printr-o ordonanță polițienească s'ar putea pune capăt purtării necorespunzătoare a acestor domni. Din nenorocire ei aparțineau aproape tot: casei imperiale. Svonul acestor măsură polițienești străbătând orașul, prietenii mei ceră că nu se pregătea o victorie, căci zură la a treia reprezentație că va fi teatrului pline cu agenți. Dar eu nu mai târziu că aceste precauțiuni nu se luau ca să protejeze pe „Jockeyii“ se temeau ca nu cumva panterul să cerce să le plătească pe loc insolent.

Reprezentația a fost dusă până în capăt, dar a fost turburată într-una de tr'un tumult îngrozitor. După al doilea act, soția ministrului revoluționar, d-na de Szeniery, veni la noi în gând, asigurându-mă că îi era imposibil să mai reziste. Nimeni n'avea în stare să mă informeze asupra marelui cum s'a jucat al treilea act. Trebu să fi semănat unei bătălii într-o cameră încercată cu pulbere.

Am rugat pe prietenul Truinet să-mi spună a doua zi ca să redactăm împreună o notă direcției; în ea declaram că retrăgeam partitura pentru că nu puteam să îndur ca artiștii să fie înțertați în locul meu de unii spectatori. Administrația imperială să nu găsească mijlocul să-i protejeze. Acest demers provenea din îngâmfarea mea; și a cincea reprezentație erau în anunțate și administrația îmi ceră să nu putea să le suprime; ea arăta gajamente față de public care trebuia să bea să rețină locurile. Dar a doua zi prin intermediul lui Truinet, am cerut să-mi apară scrisoarea în „Les Débats“ în sfârșit după noui șovăeli, au cerut să-mi restituie opera“.